

BONDEFÖRETAGAREN

PRO
Agria

Lantbrukssällskapet informerar 2/2013

Oktober 2013

Farmari 2013

sidan 9

Arbetsinstruktioner effektiverar dagligt arbete i ladugården

Dokumenterade arbetsinstruktioner på platsen säkerställer att arbetet utförs på ett sätt som är passande för företaget.

sidan 14

Potatisodlarnas fältdagar 2013

ProAgrias landsomfattande "Potatisodlarnas Fältdagar" arrangerades i slutet av augusti nu för andra gången. Dagarna samlade branschfolk från hela landet till Jeppo och Dagsmark.

sidan 4

Kom ihåg!

Om du söker investerings- eller startstöd i år, beställ din affärsplan nu! Alla affärsplaner ska vara uppgjorda senast 30.11.2013. Själva ansökan skall vara inlämnad senast 18.10.

Vilka stödregler som gäller nästa EU-finansieringsperiod är inte helt klart och inte heller när stöden öppnas för ansökan. Såväl 1995, 2000 som 2007 blev det längre uppehåll.

När arealen inte räcker till djuren

När Ladugårdarna blir större har det varit en utmaning att få tillräckligt med areal för att klara foderproduktionen och få ut gödseln.

sidan 4

Försäljningskontrakt

Ett nytt hjälpmedel som Lantbrukssällskapets växtodlingsrådgivare har att tillgå är "Spannmålskikaren". Det är en ny helhet som skall hjälpa odlaren att kunna bestämma ett godtagbart pris för försäljning av den egna spannmålen.

sidan 11

Ledare

Det finns många bitar som för tillfället känns osäkra i vår omgivning. Prisutvecklingen på lantbruksprodukter, detaljerna i den kommande lantbrukspolitiken och samhällsekonomin utveckling för att ge några exempel på sådant som är svårt att förutse. Risken finns att osäkerheten förlamar.

En del av osäkerheten går att bekämpa med att söka information. Producentförbund och landsbygdsmyndigheter informerar om kommande förändringar i politiken. På tröskeln till en ny finansieringsperiod är det skäl att reservera mera tid för att delta i möten och läsa artiklar än vad som är nödvändigt då läget är stabilt.

I den egna produktionen finns saker som det under alla förhållanden lönar sig att ta tag i. Det är alltid rätt att ha kontroll över, och försöka sänka, sin produktionskostnad per kg eller m². Grunden för det arbetet är en produktionskostnadskalkyl. Ur den, och ur ProAgrias jämförelsematerial från hela landet, går det att plocka fram de saker som det är mest akut att arbeta med och förbättra. Få orkar göra allt på en gång, så ta en rådgivare till hjälp med att prioritera åtgärderna. Sedan får priser och stöd gå åt vilket håll som helst - du har åtminstone gjort vad du kan göra med nuvarande produktion.

Vi kan inte styra nederbörden, men vi kan påverka dränering och hur våra jordar magasineras och ger ifrån sig vatten. Markstruktur och humushalt har betydelse för vattenhushållningen, näringsämnesutnyttjande och i slutändan skörd. Då ni utnyttjar den gårdsrådgivning som staten bjuder er gratis, skall ni sätta en spade i handen på rådgivaren och be honom samtidigt göra en spadanalys av marken. Jag lovar att han gör det på samma gång, utan att fakturera skilt för det, och att ni får underlag för djupare diskussioner än om bredden på dikesrenen.

Henrik Ingo

Direktör för
Lantbrukssällskapet
mobil 050-69222

P.S. Behovet av att krympa den lånefinansierade offentliga ekonomin är reellt. Tyvärr verkar politikerna inte förstå skillnaden mellan sänkta anslag och sänkta kostnader. Sänkta kostnader uppnås t.ex. genom att ha högre toleranser i arealövervakning, enklare miljölovshantering för djurstallar eller genom att undanröja krav som är hårdare än i övriga EU-länder. Betydelsen av ett smidigt samarbete och tilltro mellan olika offentliga och privata aktörer är också stor för att undvika dubbelt, onödigt eller rent av varandra motverkande arbete. Har staten egentligen gjort något för att i verkligheten sänka kostnaderna, eller är alla normer och krav kvar på en nivå vi bevisligen inte har råd med? D.S.

Personal- förändringar

— Mikael Blomqvist.

Agrolog Mikael Blomqvist har anställts som dräneringsplanerare. Via läroavtal deltar han i en utbildning som leder till specialyrkesexamen. Blomqvist har tidigare arbetet på Optima, Lannäslund. Välkommen!

Ekonomirådgivare Åsa Mattson har återkommit på deltid från mammaledigheten. Mattson koncentrerar sig helt på generationsväxlingsrådgivning. Hennes telefontid är tisdagar kl. 12–16.

Jan-Olof Johnsson går på deltidspension 30 % från 1.11.

Andreas Helenelund blir lantbrukare på heltid och slutar på lantbrukssällskapet. Vi tackar för utfört jobb och önskar honom lycka till med lantbruket!

Nya 100-tonnare i Österbotten

Juthmans Lantbruk i Träskböle, Närpes har fått sin första 100-tonnare. Barona var född 01.09.2001 och är av rasen Ayshire. Hennes far var Korkeakummun Iivari och modern hette Katina. Barona har under sin livstid producerat 101 666 kg mjölk. Hon har kalvat 9 gånger. Högsta medelavkastningen hade hon sin sjätte laktation, då hon mjölkade 11 493 kg EKM. I medeltal har hon producerat 10 387 kg mjölk, med medelfett 415 kg och medelprotein 355 kg.

Foto: Anders Granbäck

— Barona.

Lars Rodas i Karkmo, Korsholm har också under året fått sin första 100-tonnare. Laila är född 30.03.2001 och är av rasen Ayshire. Far är Etu-Laurin Mersa och modern hette Leila. Hittills har Laila producerat 103 134 kg mjölk. Hon har kalvat 11 gånger och har ett medelkalvningsintervall på 371 dagar. Hennes bästa laktation var hennes femte då hon mjölkade 13 740 kg EKM. I medeltal har hon mjölkat 10 047 kg mjölk, med medelfett 443 kg och medelprotein 338 kg.

Foto: Monica Nygård

— Laila.

Wasa läns lantbrukssällskap 150 år

1863 hölls det konstituerande mötet för Wasa läns lantbrukssällskap i ett värdshus på den tomt där Wasa Teater finns idag. Bildandet av lantbrukssällskap var ett led i moderniseringen av jordbruket på 1800-talet. De frågor och ärenden som behandlades inom sällskapen, och från slutet av 1800-talet även i de lokala gillena, var nog ändå mycket bredare än renodlat lantbruksrelaterade. På den här tiden fanns varken producentförbund, andelslag, kommuner i dagens bemärkelse eller ens ett självständigt Finland ännu. Nordens första lantbrukssällskap, Finska Hushållningssällskapet, hade grundats 1797 i Åbo.

Wasa läns lantbrukssällskap omfattade hela länet, d.v.s. dagens landskap Österbotten, Södra Österbotten, Mel-

— Informatör Kaisa Viitala, ordförande Petri Huttunen och direktör Antti Siljamäki på jubileumsmöte i Wasa.

lersta Österbotten och även delar av Mellersta Finland. Det officiella språket var svenska, men finska fick användas och protokoll och övriga officiella dokument skrevs på båda språken redan från sällskapets start.

Vid sekelskiftet fanns det såväl hos finskspråkiga som hos svenskspråkiga ett missnöje med de språkliga förhållandena inom lantbrukssällskapet. Stridigheterna kulminerad 1903 och 29.2 1904 bildade de svenskspråkiga gillena ett nytt sällskap, Österbottens Svenska Lantbrukssällskap, som bröt sig ut ur Wasa läns lantbrukssällskap. Redan 1894 hade Keski-Suomen maanviljelysseura brutit sig ur och 1909 gjorde Keski-Pohjanmaan maanviljelysseura detsamma.

Kvar blev södra Österbotten och 1909 flyttade Wasa läns lantbrukssällskap säte till Seinäjoki och bytte namn till Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseura, idag ProAgria Etelä-Pohjanmaa, som alltså därmed firar 150-årsjubileum i år.

Med anledning av jubileet höll ProAgria Etelä-Pohjanmaas representantskap ett jubileumsmöte på Wasa Teater den 17 april. Dagen till ära var representantskapsordförande, direktör och informatör tidsenligt klädda, såsom framgår av fotot ovan. Vi gratulerar!

Henrik Ingo

Direktör för Lantbrukssällskapet
mobil 050-69222

I höst utkom-

mer en 150 årshistorik skriven på finska av Kaisa Viitala. Om du är intresserad av den, eller av den 100 årshistorik Johanna Bonäs skrev 2004 över Österbottens Svenska Lantbrukssällskap, kan de beställas via vårt kansli.

BONDEFÖRETAGAREN

Nr 2/2013 Årgång 13 Oktober 2013
Informationstidning för lantbruksföretagare
ISSN 2323-3656

Utgivare:
Österbottens Svenska Lantbrukssällskap,
Handelsplanaden 16 D,
65100 VASA

Tfn 010 839 2200,
Fax (06) 319 0201
www.osl.fi

Upplaga: 5 600
Chefredaktör: Henrik Ingo
Ombrytning: Kustmedia Ab Oy /HH
Tryckeri: Botnia Print, 2013

Annonsbokning via
Lantbrukssällskapet/
Carina Ahlnäs,
Tfn 010 839 2200

För närmare uppgifter
om annonsering i
Bondeföretagaren fråga
efter vårt mediekort.

Pärbild: Farmari 2013

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Klimatfältdagar odlingssäsongen 2013

Projektet "Klimatsmart odling" har ordnat fältträffar i sommar. I slutet av maj hölls en vall- och baljväxtdag i Närpes. I juni ordnades en liknande dag i Nykarleby och Pedersöre. Spannmålsdagar ordnades i Korsholm, Närpes och Pedersöre och i Petalax hölls en träff för potatisodlare.

Sammanställning: Jan-Erik Back

— Rågsådden lyckas både konventionellt och med direktsådd.

— En rätt grynstruktur är viktig för odlingsväxten.

— Oljeväxter passar bra i t.ex. spannmålsgårdens växtföljd.

— Ekofältträff i Tölby, Korsholm.

— Baljväxterna växte bra i gynnsamma förhållanden i Närpes.

Kompletteringssådd till vall – varför, när och hur?

Kompletteringssådd av vallfrö till både nyare och äldre vallar har blivit allt vanligare under senare år. Från att tidigare främst ha varit ett sätt att underhålla mer eller mindre permanenta vallar - inom lantbruket främst betesvallar på stenigare marker, inom andra användningsområden t.ex. parker och golfplaner - har metoden brett ut sig också till underhåll av vallar med kortare eller mera normal liggtid på tre till fyra år.

Utvecklingen på maskinsidan med nya typer av såmaskiner avsedda just för kompletteringssådd, är en betydande orsak till att metoden blivit vanligare. En annan orsak är stark inriktning på vallodling på djurgårdar med större nötbefattningar och stort behov av vallfoder.

Behovet av kompletteringssådd har också i någon mån ökat till följd av att utvintringsskador på vallar blivit vanligare.

En relativt nyanlagd vall är inte heller lönsam att förnya helt, om

den inte är sönderkörd eller förekomsten av ogräs är obetydlig. Om vallen ändå behöver förnyas, är en "restaurering" av den genom direktsådd i dödad vallsvål utan plöjning en billigare och enklare lösning än att helt bryta vallen genom plöjning eller annan tung bearbetning.

Kompletteringssådd skall meras ses, som namnet också säger, som en kompletterande åtgärd när anläggningen av vallen inte lyckats

som förväntat, när en del av vallväxterna utvintrat eller när man annars vill få en förlängd liggtid på vallen. Hur bra den kompletterande sådden lyckas, hänger mycket ihop med hur man gör den, men alldeles speciellt när man gör den!

På gårdar där kompletteringssådden drivits längst får vallen 10-15 kg nytt vallfrö varje år eller åtminstone vartannat år. Den vanligaste tidpunkten för sådden är på våren

— Vid behov kan kompletteringssådden kombineras med bearbetning av förna och lättare luftning av vallytan.

innan tillväxten tagit fart. Andra tidpunkter förekommer även, t.ex. efter första eller andra vallskörden eller tidig höst.

Kompletteringssådd i vall med mycket luckor och ränder efter övervintringsskador lyckas nästan alltid, om sådden sker tidigt på våren innan markytan blivit för torr. Ganska goda förutsättningar att lyckas kan det också bli senare under sommaren, ifall konkurrensen inte är alltför stark från övriga växter i vallen.

Det förutsätter att sådden sker direkt efter avslagning av vallen och att inte återväxten är för snabb och kommer åt att skugga vallplantorna för mycket. Försead sådd kan leda till ojämn groning och att de små vallplantorna inte hinner etablera sig före beskuggningen blir för stark från andra växter i beståndet.

Groningen gynnas av jämnt och lämpligt såddjup. Det kan uppnås med såmaskiner utvecklade speciellt för sådd av vallfrö, men även vanliga s.k. direktsåmaskiner kan ge ett bra resultat om de är försedda med lämplig utrustning för vallsådd. De förra är vanligen lättare och har en betydligt större arbetsbredd, medan man med de senare bättre kan optimera såddjupet enligt vallfrökärnornas storlek.

Bredsådd på markytan med hjälp av centrifugalspridare förekommer även vid kompletteringssådd. Den metoden är främst användbar vid tidig sådd på våren, när markytan ännu är fuktig. För att komma ut på åkern för tillräckligt tidig bredsådd utan att söndra vallytan är en fyrhjuling bättre än en traktor.

För sådd av mindre arealer kan med en sådan maskinkombination även tillämpas s.k. frostsådd. Då sprids vallfröet på frusen mark tidigt på vårmorgonen efter en kall natt.

En tekniskt lyckad sådd till lämpligt djup ger förutsättningar för en jämn groning. Gynnsam tidpunkt för sådden ger bättre förutsättningar för vallplantornas utveckling och konkurrensförmåga. Därtill kan det vissa gånger vara bra att ge en extra gödselgiva för att få en bra tillväxt på den kompletterade vallen. Det visade inhemska försök gjorda redan på 1930-talet och även nyare försök genomförda av SLU i Sverige.

Jan-Olof
Johnsson

Vall- och ekorådgivare
mobil 050-386 5921

LANTBRUKSKALENDER 2014
utkommer strax!

Lantbruksföretagarens aktuella informationspaket och en uppskattad gåva. A5-format, ringinbindning, 368 sidor

ÅRETS TEMA:
Lantbruk som aktiebolag

Riktpris 30 €

Fås från lantbrukssällskapets kontor, välförsedda bokhandlar och lantbruksaffärer

UTGIVARE
Svenska lantbrukssällskapens förbund (SLF)
Elisabetsgatan 12 B 12, 00170 Helsingfors
Tfn (09) 135 1035, e-post: info@slf.fi

www.slf.fi

Foto: Västvalto.fi

PR Agria

— Transportkörning med traktor kostar över en euro per kilometer med eget arbete och över 1,20 med anställd förare.

När arealen inte räcker till djuren

När Ladugårdarna blir större har det varit en utmaning att få tillräckligt med areal för att klara foderproduktionen och få ut gödseln. Ett förmånligt arrende eller köp i grannskapet kommer inte på beställning. Därför ska vi nu jämföra lite andra alternativ. En fråga som kommer fram är hur långt från gården kan man tänka sig att söka efter tillskottsmark. När det gäller vallodling och gödselspridning blir det mycket transporter till och från skiftet. Men vad kostar det att transportera med traktor?

1,05 € per km med traktor

Det finns många osäkra faktorer i den kalkylen till att börja med bränsleförbrukningen. För en stor traktor med last kan förbrukningen vara upp till 30 L per timme. När vi räknar med returresan och att vissa transporter med mindre traktor har jag räknat med att medelförbrukningen hamnar mellan 15 och 20 l per timme. Då traktorn går i 40 km/h blir bränslekostnaden 40 c/km. Slitaget på traktordäcken blir nästan lika stor kostnad som bränsle. En omgång däck till en normalstor traktor kostar ca 6000 €. Hållbarheten är svår att uppskatta men man kan nog räkna med omkring 20 000 km. Då blir km kostnaden 30 c. När vi sätter till förarlön på 15 €

per timme blir totala km kostnaden 1,05€ per km. Vid yrkeshögskolan Savonia pågår rekka- projektet och på deras hemsida finns räknare för att se sina egna transportkostnader och jämföra när det skulle löna sig med lastbil i stället.

20 km blir 230 €/ha

Det varierar förstås mycket hur många gånger man behöver köra till skiftet. När jag räknat med ett 10 ha skifte som ligger 20 km bort kom jag till 2155 km längs vägen. Det inkluderar transporta av svämgödsel och balar och flyttning av arbetsmaskiner. Den här siffran kan nog halveras eller fördubblas beroende på storleken på skiftet hur skiftet brukas och storlek på vagnar. Men det kan vara bra som tumregel att vad man kan betala i arrende minskar med omkring 120 € per tio km avstånd från gårdscentrum.

På senaste tiden har det blivit vanligt att skörda skiften som åtminstone till pappers odlas av någon annan. Dethär blir nog ofta ett högt arrende då brukaren inte får stöden. För vall på C2 området får en husdjursgård minst 604 €/ha i stöd. En växtodligsgård får 512 € plus eventuella tilläggsåtgärder. Det täcker i praktiken alla odlingsåtgärder utom skörd. Här har ändå kvaliteten på gräsbeståndet stor betydelse. Om det är fråga om en ogödslad gräsvall borde nästan ägaren betala för att bli av med skörden. Är vallen däre-

mot tät och gödslad eller innehåller kännbart med klöver så kan man nog betala litet för det.

De gårdar som låtit proagria räkna produktionskostnaden för ensilaget förra året hade i medeltal en produktionskostnad på 10 cent per kg torrsbstans efter stöd. Omvandlat till c2 områdets stöd utan tillägg blir kostnaden 11 cent. När jag tillämpat samma kostnader på ett arrende för 300 € som ligger 20 km bort blev kostnaden 16 c/kg ts. Att odla et skifte i grannskapet som man sköter som arrende men utan stöd blir kostnaden också 16 c/kg ts. Och med en nyodling utan stöd blir kostnaden 20 cent. Som jämförelse har jag också räknat vad det betyder om skörden blir bara 3700 kg torrsbstans i stället för 6606 kg då blir kostnaden hela 19 cent per kg ts.

Som slutsats av det här kan jag konstatera att det i första hand lönar sig att maximera skörden på den areal som man har. När man jämför de andra alternativen kommer också framtida förväntningar in i bilden. Nyodlingen kanske kommer med i stödsystemet. Men mark som ligger långt borta kommer nog inte närmare.

Jonas Löf

sektoransvarig för
husdjursrådgivning
mobil 050-441 7052

Potatisodlarnas fältdagar 2013

ProAgrias landsomfattande "Potatisodlarnas Fältdagar" arrangerades i slutet av augusti nu för andra gången. Dagarna samlade branschfolk från hela landet till Jeppo och Dagsmark. Utländska gäster kom denna gång från Glenside Group i Skottland. Jeppo Potatis Ab var lokal medarrangör i Jeppo och i Dagsmark hade Klåvus Group och den nybildade föreningen Dagsmark Potato r.f. hand om de lokala arrangemangen.

Första dagen uppgick besökarantalet till ca 250 personer samt ett hundratal skolelever. I Dagsmark var det uppskattade besökarantalet 700 personer. I programmet ingick föreläsning av de nyaste potatissorterna i sortförsöken, ett potatisseminarium om export och marknaden i hemlandet, Nordens största potatisupptagardemonstration med upp till fyrrådiga upptagare och bearbetningsdemonstrationer. Det gavs också möjligheter till att ta del av det stora antalet utställares information och diskutera med yrkesfolk i det ypperliga sensommarvädret.

— Markspecialist Kevin Ashford från Skottland poängterade den biologiska aktiviteten i marken. Jussi Tuomisto, Petla t.h.

Jan-Erik Back

sektoransvarig
växtodling
mobil 050-441 7511

	Egen mark	Arende 20 km	Odla utan stöd	Nyodling ej stöd	Skörd 3,7 ton ts
Skörd kg torrsbstans /ha	6606	6606	6606	6606	3700
Skördeintäkter	707	707	707	707	396 0
Stöd sammanlagt	604	604	0	0	604 0
Intäkter Skörd+Stöd	1311	1311	707	707	1000 0
Rörliga kostnader	472	472	472	472	472
Arbetskostnader	152	152	152	152	152
Extra transport incl. Förare		233			
Maskin- bygg- m.m kostnader	450	450	450	450	450
Åker och dikning / arende	250	350	0	250	250
Kostnader totalt	1324	1657	1074	1324	1324
Produktionskostnad efter stöd c/kg ts	11	16	16	20	19

Nytt regelverk för bekämpningsmedel

- nya skyddsavstånd till vattendrag och nya examenskrav

Det förekom en hel del skrivelser i facktidningarna senaste vinter om nya bestämmelser för bekämpningsmedel.

Vissa lagar har redan trätt i kraft medan en del bestämmelser har en viss övergångstid. Våren 2015 när (förhoppningsvis) den nya programperioden inleds skall de nya systemen vara i gång, men t.ex. redan från 2014 skall de allmänna principerna för integrerat växtskydd (IPM) följas.

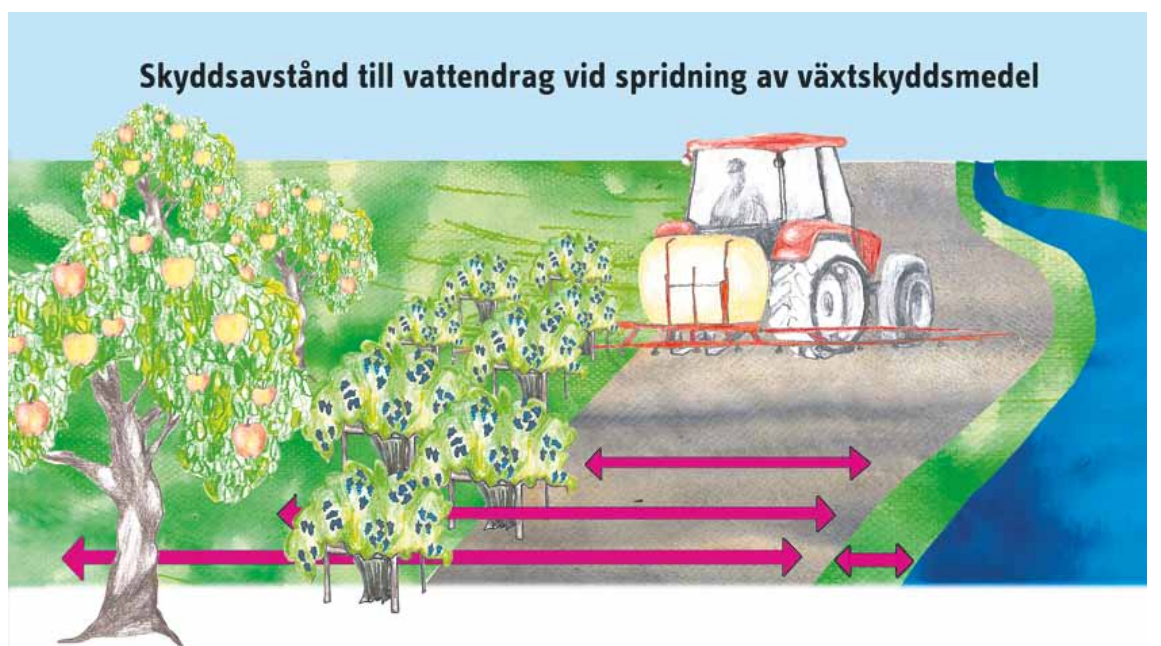
Gällande nya skyddsavstånd för bekämpningsmedelsanvändning intill vattendrag för åkergrödor blev slutresultatet bättre än väntat. Från början tänkte Tukes (Säkerhets- och kemikalieverket), som är den myndighet som ansvarar för fastställandet av skyddszoner längs vattendrag, gå in för att ha 25 meters skyddsavstånd för alla preparat. Efter diskussioner med berörda parter gick man dock in för att i stort följa den modell som används bland annat i Sverige.

Man kan nu alltså genom att använda sprutmunstycken som

minskar vindavdriften använda bekämpningsmedel närmare vattendrag än om man skulle använda normala spaltspridarmunstycken. De nya skyddsavstånden är 20 m, 10 m eller 3 m beroende på val av munstycke och preparat. För ogräsmedel gäller överlag 3 m, medan sjukdoms- och insektmedel kräver längre skyddsavstånd samt även ofta munstycken som minskar vindavdriften. På Tukes hemsidor www.tukes.fi (- Växtskydds-medel - Miljöbegränsningar - Vattendragsbegränsningar) finns en förteckning över godkända munstycken samt de nya vattendragsbegränsningarna för alla växtskyddsmedel.

Innevarande år har varit ett övergångsår, men redan nästa år skall de nya skyddsavstånden finnas på preparatförpackningarna. Det blir obligatoriskt att iaktta de nya skyddsavstånden under växtperioden 2015. Tukes rekommenderar dock att de skulle iaktas redan 2013-2014.

Just nu utarbetas också nya utbildnings- och examenssystem för alla säljare och yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel. Senast 26.11.2015 skall alla som använder

Fruktträd 3–50 meter

För fruktträd kan skyddsavståndet till vattendrag vara högst 50 meter beroende på vilka munstycken som valts.

Bärbuskar 3–30 meter

För bärbuskar är skyddsavståndet till vattendrag högst 30 meter. Även för bärbuskar är skyddsavståndet beroende av vilka munstycken som används.

Åkrar 3–20 meter

Vid åkerodling ska skyddsavståndet vara 3–20 meter beroende på växtskyddsmedel. Oftast kan skyddsavståndet minskas med avdriftsreducerande munstycken.

3 meter

Minimialavstånd från strandlinjen, växtskyddsmedel får inte användas! 3 meters skyddsavstånd räcker för de flesta ogräsmedel.

växtskyddsmedel i yrkesverksamhet ha avlagt växtskyddsmedelsexamen. Detta datum är dock inte absolut. För jordbrukare som är med i miljöstödet innebär det att den nya examen(tenten) kan avläggas när den nuvarande sprutförarkursens giltighetstid går ut. Giltighetstiden är ju fem år.

Tukes kommer att utbilda och godkänna utbildnings- och examensordnare med början redan i höst. Utbildare och tentarrangör

kan vara ett företag, ett samfund eller en privat person.

Den som skriver examen måste inte gå kurs, men enligt Tukes är det lättare om man har gått den frivilliga kurs som behandlar hantering och användning av bekämpningsmedel.

All spridningsutrustning för växtskyddsmedel som används i yrkesverksamhet skall också vara testad en gång före 26.11.2016, alltså ett år senare. Här gäller också 5-årsregeln;

en växtskyddsspruta som redan är testad får användas fem år framåt.

I vinter kommer de österbottniska sprutförarkurserna att ordnas i normal ordning. Det är alltså först 2015 då det nya tentsystemet kör i gång.

Jan-Erik Back

sektoransvarig
växtodling
mobil 050-441 7511

Ingen ersättning om en farlig växtskadegörare upptäcks

Farliga växtskadegörare får inte förekomma på produktionsplatser eller i växter som säljs, importeras eller exporteras. Om man upptäcker eller misstänker en farlig växtskadegörare är man skyldig att anmäla om det till en växtinspektör vid Evira eller ELY-centralen. För noggrannare beskrivning av vilka farliga växtskadegörare som finns, gå in på Eviras hemsida www.evira.fi

Från 1 januari 2014 kommer en lagförändring i lagen om skydd för växters sundhet. Då blir det svårare att få ersättning för kostnader till följd av beslut om bekämpning av karantänskadegörare. Tidigare ersattes bekämpningskostnader med minst 50 % av statliga medel.

I praktiken innebär detta att man fortfarande är skyldig att anmäla skadan om man upptäcker en farlig växtskadegörare, men bekämpningskostnaderna måste odlaren stå för själv.

Även om den här ekonomiska säkerheten faller bort så är det fortfarande lika viktigt att se igenom sina hygienrutiner, om inte än viktigare! Som trädgårdsrådgivare rekommenderar jag att inleda en så ren säsong som möjligt. Informera personalen om vad som är rätt och fel samt gör upp en systematisk uppföljning med gula klisterfällor. För att underlätta det hela finns det möjlighet att beställa

en kort inskolning åt personalen om växtskydd och hygienfrågor. Uppföljningstjänster finns också till förfogande. För den som är intresserad, ta kontakt!

Jenny Granfors

Trädgårdsrådgivare
mobil 050-520 2581

ALLT PÅ
EN GÅNG
FRÅN SAMMA
PLATS!

VI KÖPER SPANNMÅL

Sälj din spannmål till oss till dagspris och skaffa samtidigt glyfosater och andra produktionstillbehör. Hos oss får du nu också Neste Oils brännolja.

Ställ fler frågor till våra kundansvariga!

Sten Häggblom tfn 0500 261 792

Kenneth Vikman tfn 044 781 8962

e-post: fornamn.efternamn@raisio.com

www.raisioagro.com
shop.raisioagro.com

RAISIO agro

Närings-, trafik- och miljöcentralen

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

En mångsidig växtföljd – flera fördelar

Havre + bottengröda	Råg	Oljeväxt + vallbaljväxt som insädd	Gröngödslingsår	Vårvete (Höstvete)
Gödslar och renar	Binder näringsämnen	Gödslar, begränsar ogräs	Förbättrar struktur och gödslar marken	Binder mycket näring och drar nytta av strukturförbättringen

Exempel på en växtföljd (Maarit Kari, ProAgria KL)

Med en varierad växtföljd drar man nytta av näringshushållning i åkern och de skyddsmekanismer som naturligt finns i odlingen.

I en mångsidig växtföljd finns det både grödor som matar in näring i jorden och grödor som tar näring ur jorden. Grödorna delas in i närande och tärande grödor.

Närande grödor är vallbaljväxter, t.ex. olika klöver, och trindsäd (ärt, bönor, lupiner). De är alla kvävefixerande grödor. De har oftast också ett större rotsystem som hämtar upp näringsämnen från djupet i marken. Nettoinlagringen av näringen är större för dessa grödor än vad de tar upp. Dock bör man komma ihåg att med vallskörden, som också består av gräs, bortförs mycket näring från åkern, speciellt kalium. Om man som växtodlingsgård har samarbete med en husdjursgård som skördar vallen behöver man se till att näring t.ex. i form av stallgödsel kommer tillbaka till åkern. Man kan se tydlig kaliumbrist i spannmålen på en del skiften där gödningen varit bristfällig. Speciellt grövre jordar som har liten näringsreserv för kalium är i riskzonen. Tärande grödor är t.ex. spannmål, potatis, oljeväxter, sockerbetar m.fl. Alla dessa tar ut mer näring än som inlagras.

Med en varierad växtföljd kan man effektivt utnyttja stallgödseln. Det finns marginaler för spridningstidpunkten. Vid anläggning av vall, trindsäd och potatis drar man nytta av stallgödselns näringsförhållanden. En mångsidig växtföljd ger fördelar i ogräsbekämpningen och växtskyddet. Med en mångsidig växtföljd drar man nytta av växtpotentialen som finns i odlingen. Man bryter trycket från växtsjukdomar. Jorden får en ökad biologisk aktivitet och markstrukturen förbättras. En bra växtföljd förhindrar att jorden förlorar organiskt material. Arbetsmässigt utjämnar en varierad växtföljd risker och arbetstoppar.

Man kan säga att en mångsidig växtföljd ger flera fördelar utan tilläggsinsatser.

Vallväxter i växtföljden

Klöver i ensilage- och gröngödslingsvallar är kvävefixerare. Det är svårt att bedöma kväveleveransen till följande års gröda. I en finsk undersökning gav en 1-årig vicker- och rödklövervall en kvävegiva på 40 kg/ha till följande års gröda. Mängden kväve beror på många olika faktorer. Dessa är bl.a. vilka vallbaljväxter finns och vilken är deras andel i odlingen, förhållandet mellan rot och grönmassa, rotsystemets storlek m.fl.

Klövervallen har en stor rotmassa som förbättrar markens grynstruktur och gör den mer porös. Vallen ger också en möjlighet i ogräsbekämpningen genom konkurrens, avslagningar och försommarträda, så kallade halvträdar. Vid insädd av vall är det ett bra tillfälle att grundgödsla åkern med stallgödsel. Klöverrensar också upp i spannmåls sjukdomar och är en bra förfrukt till spannmål och rotfrukter men dålig förfrukt till trindsäd.

Oljeväxter och trindsäd

Oljeväxterna har en renande inverkan på alla spannmålssjukdomar. Oljeväxterna jämnar ut arbetstoppar och speciellt höstryps har dessutom en positiv inverkan på markstrukturen. De är bra förfrukter till spannmålen.

Efter trindsåden minskar kvävebehovet för efterkommande spannmål. Trindsåden är en bra förfrukt till spannmål och rotfrukter, den är också lämplig efter spannmål. Den har också en renande inverkan på spannmåls alla sjukdomar. Trindsåden är dock värdväxt till klöversnöt och rypsens sjukdomar, förutom klumprot.

Ulrika Wikman

Ekoväxtodlingsrådgivare
mobil 050-5852 305

Är din produktion lönsammare än andra gårdars produktion?

Lönsamhetsbokföring är gratis för lantbrukare

MTT Ekonomisk forskning vill fortsättningsvis ha nya bokföringsgårdar med i lönsamhetsbokföringen. Det är rådgivare på Lantbrukssällskapet som samlar in den årliga informationen från gårdarna. Vi registrerar uppgifterna i en databas, vilka sedan behandlas och används av MTT Ekonomisk forskning. Resultaten utnyttjas inom intressebevakning, forskning, rådgivning och undervisning. Alla enskilda gårdars uppgifter är konfidentiella. Det som publiceras är medeltal från flera gårdar.

Vad är nyttan med att delta?

Du får helt gratis tillgång till kalkyler och nyckeltal som behövs för uppföljning och analys, för ekonomisk planering och för utveckling av verksamheten. Gårdens resultat kommer från MTT Ekonomisk forskning när de behandlats. Där får man gårdens egna resultat, men man kan också jämföra sig med andra gårdsgrupper inom samma bransch. När man är med under en längre tid kan man jämföra sin gårds resultat från år till år.

Här intill ser du en utskrift på nyckeltal för en modellgård. Motsvarande kalkyler får du för din egen gård genom att vara med i lönsamhetsbokföringen.

Lönsamhetskvoten mäter hur bra lantbruksinkomsten räcker till för att uppnå 14,5 € per timme (år 2012) för det egna arbetet och 5 % ränta på det egna kapitalet. Lantbruksinkomsten är företagarens ersättning från sitt företag. Om lönsamhetskvoten är lika med 1 får du full timlön och full ränta på de egna pengarna som är bundna i produktionen.

Rent praktiskt går lönsamhetsbokföringen ut på att du bokför antalet arbetstimmar som du och din familj samt anställda arbetar på gården. Ju noggrannare du är desto mera tillförlitligt blir resultatet. Vid varje årsskifte skall lagret inventeras; t.ex. 20 ton havre, 150 ensilagebalar, 2 ton gödsel och 3000 liter brännolja. En gång om året kommer vi från Lantbrukssällskapet och samlar in de uppgifter som vi behöver. Förutom de som redan nämnts behövs uppgifter om arealer och skördemängder samt skattebokföringen och deklarationerna.

Vem får delta?

För att få delta krävs att gården uppfyller en viss storlek. Om gården enbart odlar spannmål krävs minst 25 hektar åker. Om man odlar någon bättre avkastande gröda, har djur eller har någon form av övrig företagsverksamhet (t.ex. entreprenad) godkänns även mindre arealer.

Nyckeltal 2012

9999 Gård

Jordbruk & Trädgårdsproduktion

NYCKELTAL

OMSÄTTNING	148 125
Bruttointäkter	153 900
Rörliga och fasta kostnader	66 404
Företagarfamiljens löneanspråk	50 022

DRIFTSBIDRAG	37 474
Driftsvidrag % av bruttointäkter	24,3
Avskrivningar	31 678

RÖRESEVINST/-FÖRLUST	5 796
Finansiella intäkter	741
Räntor och finansiella kostnader	3 458

NETTORESULTAT	3 079
Nettoresultat % av intäkter	2,0
Räntekrav på eget kapital (5,9%)	20 583

FÖRETAGARVINST	- 17 504
Aktiva (tillgångar)	495 449
Främmande kapital (skulder)	83 792
Eget kapital	411 657
Soliditet (eget kapital % av tillgångar)	84,1
Relativ skuldsättning (skulder % av intäkter)	54,4
Avkastning på totalkapitalet, euro	6 537
Avkastning på totalkapitalet, %	1,3

LANTBRUKSINKOMST	53101
Lönsamhetskvot	0,75
Arbetsersättning, euro/timme	9,78
Kapitalets förräntning, %	3,8
Arbetsförtjänst, euro	32 518
Företagarfamiljens arbete, t/år	0
Arbetsförtjänst, euro/timme	
Avkastning på eget kapital, euro	3 079
Avkastning på eget kapital, %	0,7

MTT Ekonomisk forskning

Ekonomidoktorn

Ekonomidoktorsn webbtjänst (www.mtt.fi/ekonomidoktorn) är en tjänst som gården kan logga in på och se sin egen gårds resultat, men även jämföra sig med andra gårdar i samma produktionsinriktning genom att välja olika rapporter. Tjänsten är gratis för lönsamhetsbokföringsgårdarna. Här har man

större möjlighet att jämföra sig med andra gårdar genom att själv välja de olika rapporter man vill ha.

Nina Ohlis

Sektoransvarig
företagsledning
mobil 050-544 5794

Ekonomidatabanken

Om man vill följa upp sin ekonomi är bankkontot inte det bästa måttet. Via resultatanalysen och ProAgrias ekonomidatabas får man en mer beskrivande uppföljning.

Nedan skall jag gå igenom lite nyckeltal från spannmålsgårdar och mjölkgårdar i Finland. Via rapporterna får man väldigt många olika nyckeltal och på mjölksidan även produktionskostnader. Jag har dock valt ut endast några nyckeltal.

Spannmålsproduktion

Gårdarna kan delas upp i grupper, t.ex. i 20-50 ha (grupp 1), 50-100 ha (grupp 2), 100-200 ha (grupp 3).

I allmänna drag för alla produktionsinriktningar brukar utgifter av omsättning-% röra sig kring 40-80 %. Till utgifterna räknas med alla utgifter förutom investeringsutgifter, finansieringskostnader och förtjänst- och kapitalinkomstskatter. Utgifter av omsättningen var störst i grupp 1, 62 %. I grupp 2 var procenten 53 % och i grupp 3 var den 57 %. I ekonomidatabanken har procenten för spannmålsgräddor de senaste 5 åren rört sig mellan 53-62 %.

Allmänna riktvärden för skulder av omsättningen är att under 40 % är bra, 40-80 % är nöjaktigt och över 80 % svagt. Skulder av omsättning-% var störst i grupp 3, 159 %. I grupp 2 var den 89 % och i grupp 1 var den 106 %. I ekonomidatabanken har procenten för spannmålsgräddor de senaste 5 åren varierat mellan 94 % till 111 %. Så i alla dessa grupper har man skäl att noggrant följa med skuldsidan och undvika ytterligare belåning.

Mjolkproduktion				
Antal mjölkkor, medeltal	19	29	47	82
Utgifter/Omsättning-%	59%	56%	62%	65%
Skulder/Omsättning-%	90%	47%	125%	137%
Förtjänst/arbetstimme	9,52	13,36	15,56	17,31
Lönsamhetskvot	0,72	0,94	1,06	1,14

Spannmålsproduktion			
Antal ha	20 -50 ha	50-100 ha	100-200 ha
Utgifter/Omsättning-%	62%	53%	57%
Skulder/Omsättning-%	106%	89%	159%
Förtjänst/arbetstimme	6,01	8,65	18,23
Lönsamhetskvot	0,63	0,79	1,19

Arbetsförtjänsten räknas ut genom att dela arbetsförtjänsten med antalet arbetstimmar. Arbetsförtjänsten är beräknad utan att man dragit av skatten. Detta för att man lättare skall kunna jämföra summan med om man skulle förtjänstärbeta utanför gården. Förtjänst per timme för grupp 1 var 6,01 €/h. I grupp 2 var den 8,65 €/h och i tredje gruppen 18,23 €/h. Lönekravet inom ekonomidatabanken var 14,60 €/h, så man kan konstatera att det endast var en grupp som klarade av att uppfylla målet.

Lönsamhetskvoten visar på hur man klarar av att täcka egna kapitalets räntekrav (målsättning 5 %) och lönekravet för eget arbete. Om lönsamhetskvoten är över 1, så har man fått mer ersättning för arbetsinsatsen än det man haft som krav. Lönsamhetskvoten för grupp 1 var 0,63. I andra gruppen 0,79 och i

grupp 3 var kvoten 1,19. Enligt ekonomidatabanken är lönsamheten alltså bättre med en större areal. En lönsamhetskvot på 0,63 innebär att man fått 9,20 €/h och 3,15 % som ränta på eget insatt kapital.

Mjolkproduktion

Där blir gårdarna indelade enligt mitt val på antalet kor/gård. Första gruppen har ett medeltal 19 kor, andra gruppen 29 kor, tredje gruppen 47 kor och fjärde gruppen har 82 kor.

Vi jämför på samma sätt som på spannmålssidan utgifter/omsättning-% för dessa gårdar. För gårdarna med flest kor är utgifterna av omsättningen 65 %. Gården med 29 kor har 56 %, den lägsta procenten av dem alla. Ser vi på gårdarnas skulder/omsättnings-%, så ligger gårdar med 82

kor högst på listan med 137 %, gårdar med 47 kor ligger ganska nära med 125 %. Gårdar med 29 kor har lägsta värdet på 47 %. Gårdar med minst kor har skulder/omsättnings-% på 90 %. När man investerar, t.ex. ny ladugård, kan skulder/omsättnings-% tillfälligt bli väldigt hög innan produktionen kommit igång.

Förtjänst per timme för mjölkgräddor följer storleksordningen. Gårdar med minsta besättningen har 9,52 €/h och de som har största besättningen har 17,31 €/h.

Lönsamhetskvoten för mjölkgräddor följer även här storleksordningen. Gårdar med minsta antalet mjölkkor har en kvot på 0,72 och gårdar med mest kor har 1,14. Arbetstimmarerna för dessa gårdar är för de med minst antal mjölkkor 3682 h och de som har mest kor 4611 h.

Nettokostnaderna för mjölken (produktionskostnaden - jordbruksstöd) för gårdar med minst antal mjölkkor var 58 c/liter. Gårdar med 29 och 47 kor producerade båda mjölk till en nettokostnad på 47 c/liter. Och de största gårdarna producerade mjölk till en kostnad på 44 c/liter. På mjölksidan kan man se att mjölkpriset från mejerierna har varierat mellan 45 - 48 c/litern.

Om du vill veta vad som är starka och svaga sidor med ekonomin i ditt lantbruksföretag så kan Lantbrukssällskapet stå till tjänst med resultatanalysen.

Nina Ohlis

Sektoransvarig
företagsledning
mobil 050-544 5794

Utmärkelse

Rainer Rosendahl har av tilldelats ett stort pris som erkänsla för det arbete han gjort för att utveckla täckdikningen i Finland. Priset utdelas av Salaojituksen Tukisäätiö. Förutom att Rosendahl tilldelas även professor Pertti Vakkilainen priset. Vi gratulerar till den välförtjänta erkänslan!

Söker du en lämplig
MELLANGRÖDA?
- Då är kanske kummin lösningen!

- Jämnar arbetstoppar
- tidig tröskning
- Mångårig växtlighet
- mindre arbetstimmar
- Bra förväxt
- förbättrar markstrukturen
- Samma maskinpark som spannmålsodling
- Bra lönsamhet
- Nu finns bekämpningsmedel som fungerar
- lätt att bekämpa kvickrot och flyghavre

Caraway Finland

Caraway Finland Ab, renser och förädlar kummin i Närpes. Produktionen baserar sig på kontraktsodling. För tillfället är vår kontraktsareal 5 000 ha.

www.carawayfinland.fi

Nordkalk
Aito
Kalkning lönar sig

www.maanparannus.com

Sommaren visar vem som
KALKAR!

Betalningstid till 30.11.2013 för kalkklass som avhämtas i augusti-oktober.

GRÖNT MED VITT

— Mikael Lasén driver jordbruk i Lillby och köper alla vårbruks- och valltjänster via Peny. Han fungerar även som ordförande i andelslaget, medan Ove Lönnqvist är verksamhetsledare.

Peny sparar dig både tid och kapital

Tiderna förändras.

Jordbruksenheterna blir allt större, tiden allt mer dyrbar och likaså maskinerna, väljer fler och fler att köpa sig tid och samtidigt slippa binda kapital genom att låta andra göra en del av arbetet på gården. Det är därför andelslaget Maskinring Peny finns till.

Maskinring Peny bildades i mitten av 1990-talet och har idag nästan 300 medlemmar – främst jordbrukare. Trots att de flesta av dem bor i Nykarleby och Pedersöre, finns de spridda mellan Kvevlax i söder och Karleby i norr. Även från finskt håll har allt fler börjat visa intresse för Peny.

Medlemmarnas maskinpark

Medlemskap kan vem som helst ansöka om, även om man inte är jordbrukare eller maskinentreprenör. Maskinringen säljer tjänster till jordbrukare, privatpersoner, företag och sammanslutningar. Som medlem i maskinringen får man kontinuerlig information om verksamheten, kan delta i förmånliga samköp samt marknadsföra sina tjänster genom ringen. Ordförande är Mikael Lasén i Lillby, och som verksamhetsledare har man anställt Ove Lönnqvist på deltid. Han är den som koordinerar maskin- och tjänsteförmedling samt sköter om faktureringen.

– Just nu är det bråda tider, eftersom både tröskningen och den

tredje ensilageskörden infaller samtidigt, berättar Ove då han anländer till Mikael's maskinhall.

Oves föräldrar har jordbruk där han hjälper till, och Mikael har mjölkkor samt är delägare i entreprenadbolaget NMS Maskin, som hör till dem som säljer sina tjänster genom Peny.

— Inte enbart jordbruksmaskiner förmedlas genom Peny, utan även skogsbruksmaskiner samt småmaskiner. Tjänster med småmaskiner i sig är en nisch.

— Peny tar gärna emot fler medlemmar, och mer info om andelslaget finns på www.mrpeny.fi

– NMS Maskin grundades i tiderna för att den teknik vi ville ha inte fanns att tillgå här just då. Skördarbetet skulle inte vara beroende av djurskötseln, så vi löste det hela genom att köpa tjänster från det egna bolaget, förklarar Mikael.

Andelslaget Peny i sig äger inga egna maskiner, utan det är medlem-

marnas maskinpark som används i förmedlingen.

Samköp en allt viktigare del

Mikael själv köper idag alla maskintjänster genom Peny. Det är ett medvetet val som han gick in för i början av 2000-talet.

• Andelslaget Maskinring PENY förmedlar maskiner, maskintjänster och arbetskraft.

• Maskinringens främsta syfte är att förbättra utnyttjandet av de maskiner som medlemmarna äger, men ger också möjligheten att köpa tjänster för den som inte vill eller har möjlighet att investera i maskiner. Vid behov av tilläggskapacitet är ringen också ett ypperligt alternativ.

• Verksamheten fungerar enligt andelslagsprincipen, men har inget eget vinstsyfte utan är lantbrukarens förmedlingscentral.

• Till Andelslaget Maskinring Penys medlemmar hör jordbrukare och maskinentreprenörer i Kvevlax, Vörå, Oravais, Nykarleby, Pedersöre, Kortesjärvi, Kronoby, Karleby och Larsmo.

• Medlemskap kan vem som helst ansöka om. Maskinringen säljer tjänster till jordbrukare, privatpersoner, företag och sammanslutningar.

• Som medlem i maskinringen får du kontinuerlig information om verksamheten, du kan delta i förmånliga samköp samt marknadsföra dina tjänster genom ringen. För närvarande är ca 300 jordbruk anslutna till Andelslaget Maskinring PENY.

• Via Peny förmedlas skogsvagnar och lastare, vedkapare och klyvare, flishackning (entreprenad), täckdikningsspolare (entreprenad) och täckdikningsplog, plogar och kultivatorer, flytgödselvagnar, flytgödseltransporter och spridning, stensplockare (entreprenad), dumpervagnar, hjullastare (entreprenad), vägsladdning, skylift (uthyrning), vibratorer (både uthyrning och entreprenad), vägsladdning, Kick-finn 2700, traktordrivna cementblandare, värmeblåsare, barkmaskin (entreprenad), kalkspridarvagnar, exakthackar, ensilageskörd med snittvagn samt skördetröskor

– Jag insåg att det helt enkelt är mest lönsamt, då man slipper binda kapital i dyra maskiner som används några veckor om året. Dessutom ska jag hinna med korna också, tillägger Mikael.

Han är nöjd med arrangemanget, det har fungerat bra och samma tror de gäller för de flesta andra som köper tjänster via Peny, eftersom de inte fått någon negativ respons.

– Medlemmarna meddelar ibland när de har ledig kapacitet och på så vis vet jag vem jag kan kontakta när någon snabbt behöver förstärkning, förklarar Ove. Nöjda kunder bokar gärna in samma entreprenör igen nästa gång det strular till sig. Normalt fungerar det så att verksamhetsledaren vid förfrågan kollar med de tjänstesäljare som ligger närmast till, och därifrån söker sig utåt från området.

Sommaren är förstås den mest bråda tiden – vintertid är det lugnare och då satsar andelslaget istället mer på samköp av olika varor och förnödenheter inom jordbruket.

– Det här blir allt viktigare, eftersom mängden är helt avgörande för priset idag, säger Mikael. Det är också en verksamhet som vi ska försöka satsa mer på och utveckla.

En utmärkt kanal

Både Mikael och Ove skulle gärna se att fler jordbrukare skulle ansluta sig till Peny – speciellt entreprenörer som enbart koncentrerar sig på att bara köra åt andra, och som därmed är mer flexibla.

– De som själva har djur har ofta fullt upp, tillägger Ove.

För de som har egna maskiner och möjlighet att sälja sina tjänster med dem, är Peny en utmärkt kanal att nyttja maskinernas kapacitet och på så sätt förtjäna loss investeringen i dem snabbare.

– Idag är det få som har råd att äga alla maskiner själva och köpa nya vartefter gården växer eller de föråldras, och därmed kommer Penys roll att bli allt viktigare, tror Mikael.

Man får köpa tjänster genom Peny trots att man inte är medlem, däremot måste man vara medlem för att få sälja genom Peny.

– Ett bredare tjänsteutbud vore också önskvärt, fortsätter Mikael. På så sätt skulle vi få en högre omsättning och kunna ha en verksamhetsledare på heltid. På sikt skulle vi också kunna sänka provisionen, som idag ligger på två procent för att andelslaget ska gå runt utan något vinstsyfte.

Samarbete och tolerans

Nästa år hoppas man också kunna ta i bruk ett nytt faktureringsystem, då tjänstesäljaren själv via en smartphone eller surfplatta direkt kan skriva fakturan till köparen. Via Peny får medlemmarna även Suonentietos dataprogram till ett förmånligare pris, samt förmedling av markprover och rabatt hos ett antal försäljare.

– Våra principer bygger på tolerans och samarbete samt en positiv inställning till att lösa gemensamma problem och förbättra lönsamheten i det egna företaget. Vid behov av tilläggskapacitet kan man alltid vända sig till maskinringen, poängterar Ove, och man kan utnyttja tjänsterna i den mån man själv önskar och har behov av.

Text och foto:
Anna Sand/Kustmedia Ab

Farmari 2013

Hela livsmedelskedjan samlades i juli i Seinäjoki. Över 600 utställare bjöd det bästa de hade åt såväl producenter, konsumenter, beslutsfattare som tjänstemän. 101 000 personer besökte utställningen.

Foton: Farmari 2013, bildgalleri på www.farmari.net

Olika utställningskoncept har olika målgrupper och ambitioner. Farmari är unik, då den samlar hela livsmedelskedjan. För den som söker idéer och kunskap fanns det mer att få än vad som hinns med på en dag. Att få träffa kolleger i ett positivt sammanhang skall heller inte undervärderas. Det finns nog tillräckligt många gråa vardagar!

Responsen från utställarna var övervägande positiv såväl till den nya tidpunkten i bör-

jan av juli som till antalet kundkontakter. Många affärer fick sin början på Farmari. Det svenskspråkiga inslaget var också denna gång märkbart i Seinäjoki.

Ett arrangemang med över 100 000 besökare kräver väldigt många talkoarbetare. Ett stort tack till alla talkoarbetare, förutom vilket ett dylikt arrangemang inte kunde ha ordnats.

Farmari ordnas nästa gång 2015 i Joensuu.

— Utställningsområdet var 23 ha stort! —

— Träffar ni på denna lilla otäcking, Coloradoskalbaggen, annat än i burk, skall ni genast anmäla fyndet. —

FARMARI

— Generaldirektör Jerzy Plewa från EU generaldirektorat för lantbruk, presenterade på ett svenskspråkigt seminarie innehållet i den överenskommelse om lantbrukspolitikerna 2014 – 20 som EU-kommissionen, parlamentet och ministerrådet uppnått. —

— Tungt att visa sin bästa sida hela fyra dagar! —

ODLARE,

Avena har en utmärkt betjäning inom spannmålshandeln. Kontakta oss!

Jag diskuterar gärna spannmåls- och oljeväxthandel med Dig.

Bror Staffas
040 555 2111

Dra nytta av spannmålshandeln i samarbete med Avena.

Kontaktuppgifter:

Esbo
Johan Andberg 010 402 2520
Seija Uuskoski 010 402 2525
Sari Tuominen 010 402 2314

Kouvola
Kenneth Ahlqvist 010 402 2532
Anne Perätaalo 010 402 2524

Björneborg
Matti Koskela 010 402 2528
Salu
Matti Hämäläinen 010 402 2535
Juha Mikola 010 402 2534
Vasa
Bror Staffas 010 402 2529

AVENA
NORDIC GRAIN
www.avenakauppa.fi
Kundbetjäning 010 402 2530

Ekologisk produktion av kalkonkött – en möjlighet i Österbotten?

Ekologiskt producerat kött i Finland idag är till nästan 75 % fråga om nötkött. Drygt 20 % är svinkött och ca 4 % fårkött enligt statistik från 2012. Andelen övrigt ekokött, dvs. från fjäderfä, är m.a.o. ganska obetydlig. Under åren 2011 och 2012 producerades ekologisk broiler på en gård i vårt land och ekologisk kalkon likaså på en gård.

På den konventionella köttmarknaden växer efterfrågan på fjäderfäkött, främst broiler, och har gjort det redan i över två decennier. På den ekologiska köttmarknaden finns en klart större efterfrågan än utbud på såväl svinkött som fjäderfäkött både på nationell och regional nivå. Den senare syns i t.ex. vad som folk frågar efter inom nystartade konsumentringar i Österbotten (Reko-ringar).

För att möta det regionala behovet av ekologiskt fjäderfäkött behöver det inte handla om någon storskalig året runt-produktion, utan närmast en mindre produktion för behovet av s.k. närmat.

I avsikt att producera närmat för kunder i Österbotten är kalkon det

lämpligare alternativet, dels för att vi har erfarenhet av kalkonuppfödning i landskapet, dels för att kalkonen passar bättre även i en mer småskalig produktion. Därtill finns numera erfarenheter från uppfödning av frigående kalkoner med rastning utomhus på en gård i Närpes. Steget därifrån till ekologisk uppfödning är inte särskilt stort.

I ekologisk djuruppfödning, som bygger på återkommande anskaffning av djurmateriell utifrån, är möjligheterna att få tag på rekryteringsdjur, som uppfyller ekovillkoren, ofta en utmaning. Det gäller i ännu högre grad för rekrytering av kycklingar till kalkonuppfödning. För att kunna rekrytera djurmateriell från

konventionella uppfödare måste kycklingarna vara under tre dagar gamla vid leveransen under villkoret att kycklingar födda på ekogård inte finns i tillräckligt antal.

I annat fall måste kycklingsuppfödaren följa direktiven för ekologisk produktion, vad gäller utfodring och veterinärmedicinsk behandling enligt ett skriftligt avtal mellan parterna. Då får kycklingarna vara högst 18 veckor gamla när de levereras och i så fall krävs ingen omläggningstid på sex veckor som gäller ekologisk äggproduktion.

Ett sådant system intresserar ändå knappast kycklingsuppfödaren, då ekoproducenten sannolikt vill föda upp endast en omgång per år (under sommaren) och följaktligen också köper kycklingar endast en gång per år.

För att uppfylla kraven för ekologisk utfodring av kalkoner behövs både gårdens eget foder (minst 20 % av behovet, inkl. daglig giva av grovfoder) och kompletterande foder utifrån, närmast då lämplig typ av proteinfoder. Till utgången av 2014

På den ekologiska köttmarknaden finns en klart större efterfrågan än utbud på såväl svinkött som fjäderfäkött både på nationell och regional nivå.

gäller att fem procent av fodret får vara av konventionellt ursprung. En stor utmaning i utfodringen är att hålla kostnaderna nere, speciellt får inte utgifterna för inköpt halvkonscentrat eller allfoder bli för höga. Ett bra alternativ kan vara att odla lämpliga proteinväxter på egen gård eller i samråd med någon annan ekodlare. Då kan köpfoder användas för att komplettera foderstaten med något allfoder eller koncentrat för nödvändiga aminosyror.

I Eviras direktiv för ekologisk husdjursproduktion finns även villkor för byggnader med tillhörande utevistelseutrymmen vid uppfödning av fjäderfä. För unghöns till köttpro-

duktion, dvs. för broiler och kalkon, måste inte dessa villkor uppfyllas ännu i år eller i nästa år. Om godkänt djurmateriell anskaffats räcker det med att följa ekokraven för utfodring, veterinärmedicinsk behandling, max antal djur per byggnad och kvadratmeter samt ålder på djuren vid slakt.

Lyckas man inte uppfylla ekovillkoren, kan ett första steg vara en konventionell uppfödning med möjlighet till utevistelse, en modell som i Mellaneuropa kallas för "ängskalkon". Den modellen kan ge en bra produkt för t.ex. konsumenter som vill ha närmat från gårdar med välmående djur. Samtidigt är det troligt att den modellen närmast passar som ett litet komplement för nuvarande kalkonuppfödare, vilka har kanaler för anskaffning av kycklingar.

Jan-Olof
Johnsson

Vall- och ekorådgivare
mobil 050-386 5921

Kom med och diskutera kornas fertilitet!

Hur uppfattar du att du lyckas med fertiliteten i din mjölkbesättning? Skulle du göra något på ett annat sätt om det var möjligt? Finns det något som hindrar, att du inte kan göra det redan nu?

Nu kör vi igång med en diskussionsgrupp enligt "benchmarking-konceptet", för att få en förändring i gårdarnas fertilitetsmanagement, den vanligaste orsaken till ofrivilliga utmönstringar bland mjölkarna. De bästa yrkeserfarenheterna sägs röra sig i små grupper, så varför inte utnyttja dessa?

Hur går det till?

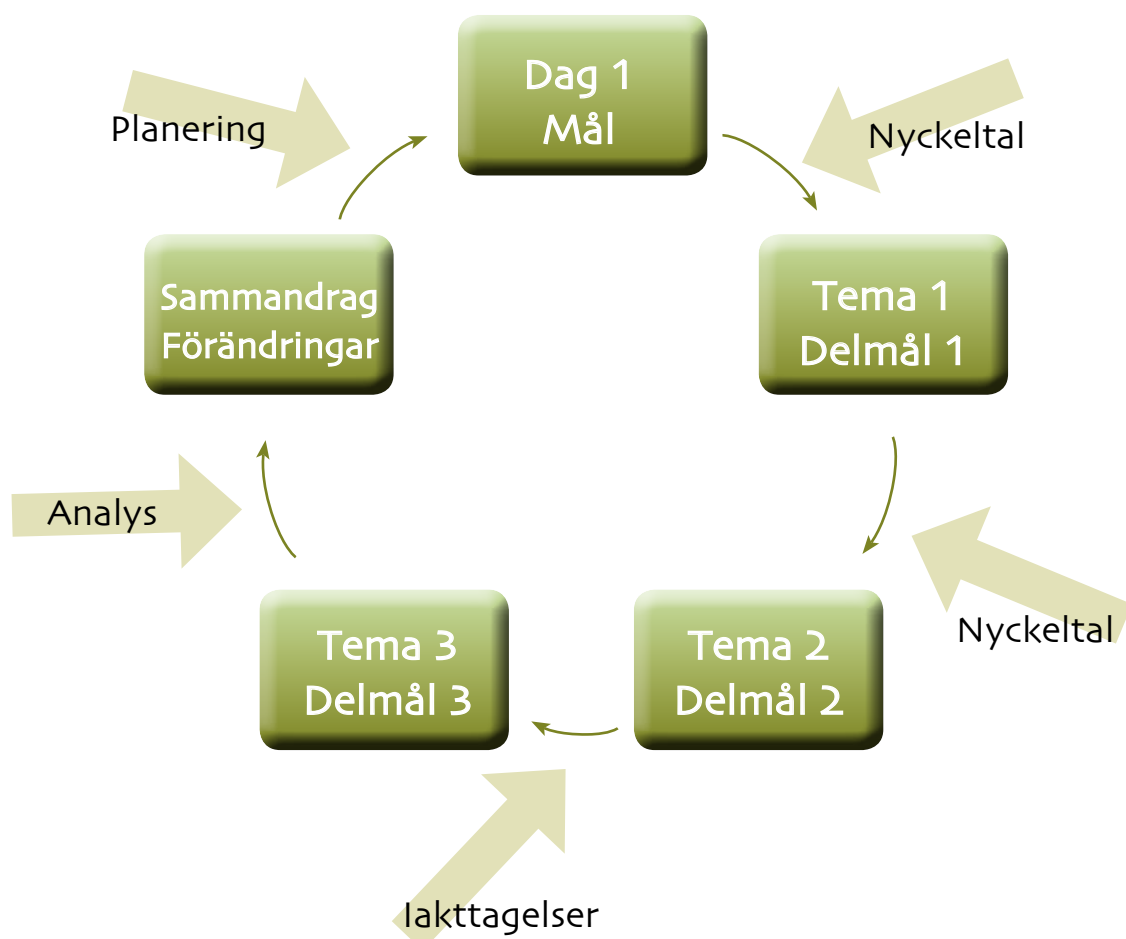
Fertilitet är en hel vetenskap, speciellt om man börjar fördjupa sig i vad som sker inuti kon. Men vi kommer att koncentrera oss på de yttre faktorerna. Utfodring, miljö och arbetsrutiner är grunden till lycka reproduktion och metoderna är lika många som antalet gårdar. Konceptet påminner om andra diskussionsgrupper där man utbyter erfarenheter, men skillnaden är att "benchmarking-konceptet" är tidsbestämt, för att man i slutet kunna utvärdera den tänkta förändringen av resultaten. Max 10 gårdar är det

optimala för att alla ska hinna få muntur och vi träffas med jämna mellanrum, 4-5 gånger under ett år på några av medlemmarnas gårdar. Vi jämför fertilitetsnyckeltalen och försöker hitta förklaringar till dessa. Vi utgår från ett tema varje gång och reder ut hur var och en gör i praktiken samt funderar ifall någon annan kanske kan tillämpa samma sak. Därtill gör vi besök ut i ladugården, lyssnar till gästföreläsare och går igenom uppgifter ni kan göra på egna gårdar. Ni lägger era egna målsättningar och ansvarar för verkställandet av de förändringar ni tycker passar på just er gård. Till sist följer vi upp om det gick som planerat.

Passar det här för mig? Du behöver inte vara expert på allt, men du bör vara intresserad och öppen för en förändring. Eftersom vi kommer att visa och analysera alla nyckeltal, bör du även kunna dela med dig av dina egna erfarenheter, både positiva och negativa. Låter det intressant? Hör av dig till mig, Jessica Eklund, senast 30.11.2013 om du vill ha av en plats i gruppen!

Jessica Eklund

Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-595 4906

[illegible]

Försäljningskontrakt
till bundet pris baserat
på vad det kostar att
producera spannmålen

Det är omöjligt att veta när den bästa tidpunkten för försäljning av spannmål infinner sig. Vissa år är det bäst att sälja största delen sent på vintern och andra år kan man ha bästa nettot vid en försäljning på hösten. Läget på världsmarknaden varierar; det kan ha varit torka i vissa delar av världen och på andra håll kan det komma toppskördar eller missväxt. Efterfrågan påverkas av ekonomisk utveckling och energipolitik. Allt sådant inverkar och det finns inte längre effektiva politiska instrument som jämnar ut prisvariationen. Med hjälp av ett försäljningskontrakt kan man skilja på försäljningstidpunkt och leveranstidpunkt. Försäljningstidpunkten kan med fördel vara före sådd. Men vad skall man riktigt grunda sitt försäljningsbeslut på?

Försäljningspriserna kan variera väldigt mycket under året. I nedanstående tabell ser vi prisvariationerna för åren 2010, 2012 och 2013.

Det ovannämnda till trots har en österbottnisk odlares spannmål vanligtvis producerats och skördats med samma maskiner och utrustning oberoende av år. Åkern är den samma och arbetstimmarna per hektar varierar inte heller särskilt mycket från år till år. Det är därför viktigt att veta vad det kostar att producera sin spannmål för att man skall kunna grunda sitt försäljningsbeslut på något konkret och mätbart.

"Spannmålskikaren"

Ett nytt hjälpmedel som Lantbruks-
sällskapets växtodlingsrådgivare har
att tillgå är "Spannmålskikaren".
Det är en ny helhet som skall hjälpa
odlaren att kunna bestämma ett
godtagbart pris för försäljning av
den egna spannmålen.

Det hela inleds med en första diskussion. Od-laren kontaktas av växtodlingsrådgivaren och man diskuterar olika möjliga försälj-

ningsstrategier (vilken kvalitet och marknad, lagringsmöjligheter, likviditet etc). Följande steg innebär att man samlar uppgifter som behövs för att beräkna intäkter och kostnader (maskiner, förnödenheter, arbetstid, skördar mm). Detta kan skötas via e-post eller via gårdsbesök. Därefter uppgörs en gårdsvis kalkyl. Den går senare igenom tillsammans med odlaren. Tanken är att man då skall kunna slå fast ett minimiförsäljningspris. Därefter kontaktas odlaren ännu en gång då spannmålsens marknadsläge och bästa möjliga försäljningsstrategi på nytt diskuteras.

Vi tror att det här är ett viktigt instrument som kan användas för att odlaren skall få ett tillräckligt bra pris för sin spannmål, som de flesta år åtminstone täcker produktionskostnaden. Därför vill vi bjuda ut "Spannmålskikaren" åt våra kunder redan nu under hösten.

P.S. På VYR:s (Spannmålsbranschens samarbetsgrupp) hemsida www.vyr.fi finns veckofärskas prisuppgifter om spannmålspriser. Dessutom finns där länkar till de flesta av våra spannmålsuppköparens hemsidor.

Jan-Erik Back

sektoransvarig
växtodling
mobil 050-441 7511

Nya tider, nya möjligheter...

Förberedelserna för den kommande EU- finansieringsperiodens projekt har startat. Även Lantbrukssällskapet har inlett planeringen av projekt för de kommande åren. Vi tar gärna emot förslag på huru- dana saker som vi borde utreda, utveckla, informera om, ordna eller stöda via projekt. Har du projekt-idéer så kontakta undertecknad! Ett projektuppslag vi bearbetar tillsammans med Yrkeshögskolan Novia är utvecklande av underbevakning, som ett exempel. De fältvandringar vi gör inom nuvarande projekt Klimatsmart tycker vi gärna kunde få en fortsättning.

Saknar du någon tjänst?

Ryggraden i våra tjänster är fortfarande ganska tydliga produkter såsom odlingsplanering, affärsplaner och produktionsuppföljning. Rådgivarna får dock i växande grad träning och uppmaning att skapa individuellt anpassade tjänster. Prata gärna med din rådgivare om vad du önskar för tjänster eller vad du upplever som problem eller outnyttjade möjligheter. Det går också bra att kontakta ledande rådgivare Anders Salo eller undertecknad. Framtidssamtal är en tjänst, som via diskussioner leder till en klarare bild över vad som skall utvecklas på gården och hur vi kan hjälpa till att förverkliga det. Utbudet är inte begränsat till rådgivare i Österbotten – hela ProAgras kompetens är tillgänglig för alla kunder (om än inte alltid på svenska).

Henrik Ingo

Direktör för Lantbrukssällskapet
mobil 050-69222

Potatoes in Practice

Foto: Stefan Nordman

Den 8 augusti ordnades potatismässan Potatoes in Practice i Skottland. Som huvudarrangör stod James Hutton Institute och platsen var på Balruddery Farm i Dundee, ca. 100 km norr om Edinburgh. På mässan fanns potatissortförsök, gödsel-försök, bekämpningsmedelsförsök, maskindemonstrationer samt ordnades seminarier kring olika teman.

I stället för att vandra runt på området och se vad som finns var det en god idé att delta i en guidad tur runt utställningsområdet med en kort presentation av utställarna. Tidtabellen gav inte rum för många frågor hos någon utställare men genom att delta i en guidad tur fick man en god överblick över utställningsområdet. På så sätt var det enkelt att besöka de intressantaste platserna på nytt.

- Gödselspridare som injicerar 4 flytande gödselmedel åt gången i bänken. —

Odlingsteknik

Potatis odlas inte oftare än vart 5:e år på samma skifte.

Bekämpningsmedel mot nematoder spreds vid jordbearbetning och vid sättningen på skiften där det förekom nematoder. Antalet bladmögelbekämpningar var 12–14.

Agrinos visade sin HYT (High Yield Teknology) gödslingsmetod där man efter sättningen injicerade flytande gödsel från vardera sidan av bänken (se bild). Förutom näringsinnehållet i marken och växtens behov vid gödslingstillfället beaktade man även vädret för att fastställa rätt balans av näringsämnen vid gödslingstillfället. Beräkningarna grundade sig på över 20 års forskning. Man berättade att vid kallt väder efter sättningen ökade man på fosforgödslingen. Upp till 5 gånger körde man ut gödsel efter sättningen.

Utsädesodlingen

Odling av utsädespotatis har en lång historia i Skottland och sträcker sig tillbaka ända till 1920 talet. Alla led i odling av utsädespotatis står under statlig kontroll och har en specialstatus inom EU. Det produceras endast potatisutsäde av klasserna Pre-basic och Basic. Dessa är försedda med en garantilapp som är vit och har ett lila streck. I Skottland produceras inte utsädespotatis av lägre klasser med blå garantilapp. Stjälkbakterios orsakade av arten *Dikeya* har inte påträffats. I Skottland odlas potatis på 32 000 ha varav certifierad utsädesodling utgör 11 000 ha.

Stefan Nordman

Potatisrådgivare
mobil 0400-266 682

Inköpspris €/ton moms 0 %

	2010 v 3	2010 v 34	2010 v 48	2012 v 3	2012 v 34	2012 v 48	2013 v 37
Vete	101	170	177	170	202	240	167
Fodervete	102	148	160	165	174	224	160
Korn	101	148	155	167	170	210	143
Havre	78	153	165	172	172	181	130

(Källa: MT 2010-2013)

Gårdsrådgivning till hjälp för jordbrukaren

Foto: Monica Nygård

— Fri eller begränsad tillgång till fodret avgör foderbordets längd.

Många jordbrukare har med gårdsrådgivningens hjälp fått information om ifall de inför en eventuell granskning av djurskyddet har allt i ordning, eller om det finns saker som borde åtgärdas.

För vilka gårdar gäller tvärvillkoren?

Alla som lyfter stöd som är helt eller delvis finansierade av EU måste iakttä tvärvillkoren. Tvärvillkoren är ingenting nytt, utan de ingår i gällande lagstiftning.

Det finns sju olika tvärvillkorsmoduler, varav Djurskyddet är en. Tvärvillkorsövervakningen sköts av Regionförvaltningsverkets länsveterinärer. Det ska inte blandas ihop med stödet för djurens välmående, som är ett stöd gården själv söker och som övervakas av ELY-centralen. Ett av grundkraven också för det stödet är att man uppfyller tvärvillkoren. Så oberoende om man sökt stöd för djurens välmående eller inte, ska tvärvillkoren uppfyllas.

Staten ersätter kostnader för gårdsrådgivning

Lantbrukssällskapet har sedan 2007 erbjudit gårdarna rådgivning inom tvärvillkoren. Gårdsrådgivaren går med jordbrukaren igenom bl.a. att djurutrymmena fyller djurskyddskraven, att antalet vattenkoppar räcker till och att det finns tillräckligt med ätutrymme för djuren. Gården får ett protokoll där det punkt för punkt står vad som är i ordning och var det eventuellt finns brister. Gårdsrådgivaren har tystnadsplikt och det som diskuteras på gården kommer inte till myndigheternas kännedom. Inte heller kontrollerar rådgivaren att eventuella brister blir åtgärdade. Lantbrukssällskapets taxa för gårdsrådgivning är detta år 165,00 €/modul. Därtill kommer reseersättning + moms 24 %. Staten ersätter 165 €/modul, max 2 st. per år, så gården betalar enbart resekostnaderna.

I samband med besöket fyller rådgivaren i ansökningsblanketten för att få rådgivningen ersatt, och jordbrukaren ska lämna in den till kommunens landsbygdsnäringsmyndighet. Inlämnandet ska ske inom 60 dagar efter utförd rådgivningstillfälle, annars går gården miste om stödet.

Det går bra att göra ett gårdsrådgivningsbesök även på gårdar som tidigare år utnyttjat tjänsten. Djurmängder och lagstiftningskrav kan ha ändrat och det kan kännas som en trygghet att på nytt få en kontroll av läget.

Övervakningen av djurskyddet

Hittills har övervakningen av djurskyddet i Österbotten skett så att länsveterinärerna (de brukar vara två stycken) kommit oanmälda till gården. För att garantera jordbrukarens rättsskydd erbjuder ÖSP att man tar kontakt med dem för att få med ett eget ombud vid granskningen. Övervakaren behöver man inte släppa in i djurstallet innan ÖSP:s ombud kommit till gården. Brister i tvärvillkoren kan leda till sanktioner av stöden. Vanligen rör det sig om 3 % av alla stöd som betalas ut helt eller delvis av EU. Är försummelsen stor blir sanktionen större. Anser jordbrukaren att han blivit felaktigt sanktionerad, kan han besvara sig, och också med den saken kan han få hjälp av ÖSP.

Om du är intresserad av att ta reda på hur just din gård fyller tvärvillkoren för djurskyddet, kan du ta kontakt med en av Lantbrukssällskapets gårdsrådgivare; Magnus Blässar, Jan-Olof Johnsson eller Monica Nygård.

Lantbrukssällskapet erbjuder också gårdsrådgivning inom följande moduler; God jordbrukshävd, miljövillkor, växtskydd, registrering av djur, foder och livsmedel.

Monica
Nygård

Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-566 3191

Hybridrågens ABC

Råg är det spannmålsslag som i Finland ofta förknippas med odling på karga marker och en tro på att rågen klarar sig i varierande väderlek. Men bjuder man till på bättre mark kan höstrågen bjuda sin odlare på en mycket mer intressant resa än så, både ekonomiskt och biologiskt sett.

Rågen kan tillgodogöra sig överflödig näring i marken på hösten. Under torra vårar kan höstrågen bättre ta till vara markfukten än vårsådda grödor tack vare sitt djupa rotsystem. Förekomsten av ogräs och sjukdomar förändras också. Totalt sett är den en frisk fläkt i en vårsädsdominerad växtföljd. Höstrågsutsäde hittas hos alla Finlands utsädesaktörer.

Bland höstrågsorterna finns både vanliga populationssorter samt olika hybrid sorter. Hybridrågens större skördepotential beror på att bestockningen och axen är i en annan klass än hos populationrågen. En lyckad odling av hybridråg grundar sig dock på en omsorgsfull skötsel och en gnutta tur. En hög skörd kan uppnås om rågen sås i rätt tid, på rätt djup och med rätt utsädesmängd på en åker som är i gott skick gällande dränering och näringsinnehåll.

Alla hybridrågsorter som marknadsförs i Finland är utländska, främst mellaneuropeiska. Viktigt att tänka på när man söker sig en sort är att utgå från goda övervintringsegenskaper, sorten skall vara vinterhärdig och ha stark motståndskraft mot snömögel. Man kanske i vissa fall måste nöja sig med mindre skördepotential till förmån för övervintringen. Men bättre så än ingen skörd alls. Betat utsäde mot snömögel är mer eller mindre ett måste.

Hybridrågsutsäde säljs och sås i enheter, en enhet består av en miljon groende frön. Enhetsvikten varierar beroende på grobarheten och tusenkornsvikten. Beroende på såtidpunkt och olika omgivningsfaktorer är den rekommenderade sättsmängden 1,5–2,2 enheter/ha. Omräknat till kg/ha brukar gaffeln vara 60–100 kg/ha, alltså betydligt lägre än om man sår populationssorter. Detta bör man ta i beaktande när man jämför utsädespriserna. Hybridsorternas utsäde bör förnyas årligen, skörden man får kan inte användas till utsäde. Följande generation av utsädet har nämligen inte som i vanliga fall samma sortegenskaper som basutsädet, utan skörden sjunker drastiskt.

Bästa såtidpunkt infaller i månads-skiftet augusti-september. Markbe-

— Brasetto hybridråg.

arbetning rekommenderas varmt för att luckra jorden och skapa rum för höstregnen samt hjälpa rågens rotsystem på traven. En tidig sådd säkerställer att tillräckligt med sidoskott hinner bildas. Detta är av största vikt då enbart de skott som bildas på hösten producerar skörd nästa år. Vid senarelagd sådd ökas utsädesmängden, vid tidig sådd

och goda markförhållanden kan den minsta utsädesmängden användas. Förfrukten är alltså också i det här fallet en aning avgörande och god planering är till nytta. Ett starkt rotsystem förbättrar tack vare större näringsupptag övervintringen och snabbar på växtstarten på våren. Vid sådden är det tillåtet att ge 30 kg N/ha och fosfor samt kalium enligt markarteringen. Värgödslingen utförs så tidigt som möjligt, i huvudsak som kvävegödsling.

Bland höstrågsorterna finns både vanliga populationssorter samt olika hybrid sorter. Hybridrågens större skördepotential beror på att bestockningen och axen är i en annan klass än hos populationrågen.

Växtskyddsåtgärderna bör anpassas enligt bestånden och väderleken, men rent allmänt är åtminstone ogräs- och liggsädbesprutning aktuell de flesta säsonger. Liggsädsbehandlingen delas vanligen upp i två besprutningar, första i samband med ogräsbesprutningen och andra vid axgången. Sjukdomsbekämpningen gynnar kärn kvaliteten och kan i bästa fall höja hl-vikten med 2–3 kg. Tröskningen kan inledas fastän rågens strå kan vara en aning grönt, beståndet kan vara tröskmogget ändå. Mycket regn skall man helst inte utsätta ett moget fält för, skördens falltal riskerar då att sjunka.

Magnus
Långskog

Växtodlings-
rådgivare
mobil 050-551 1693

Närings-, trafik- och miljöcentralen

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Observation av ekoblandgrödor sommaren 2013

I sommar har projekten EkoNu och Klimatsmart odling arrangerat observationsodlingar på sex skiften på tre gårdar i Österbotten. Odlingarna fanns hos Peter Kengo i Pensala, Thomas Jakobsson i Jussila i Nykarleby och Peter Thölix i Tölby, Korsholm. Vi tackar för gott samarbete! Under hela sommaren har foton och bildtext publicerats på för EkoNu:s hemsida, www.ekonu.fi.

På observationsskiftena odlades olika blandningar av korn, havre eller vete och ärt. Olika utsädesblandningar prövades, både antal spannmålsslag i blandningen samt mängden utsäde för respektive gröda.

Genom sommarens observations-skiften ville vi informera om odling av blandsäd och proteingröda. Vi ville visa på hur de olika blandning-

arna fungerar inom skiftet, t.ex. där havren inte trivs så trivs kornet bättre och vice versa. Blandgrödor ger möjlighet till en högre totalskörd och en skörd med bättre foderkvalitet. När någon av blandningens grödor växer överallt på skiftet blir det färre eller inga luckor i beståndet där ogräs tar över.

Det skulle vara viktigt att odlingsarealen för närproducerat protein-

foder ökar. Lika viktigt skulle det vara att hektarskörden på ekoåkrar generellt skulle höjas. Ett sätt att höja skörden är att odla blandgrödor. Att odla ärt tillsammans med flera spannmålsslag ökar odlingssäkerheten jämfört med renbestånd. Speciellt på mulljordar och skiften som har en växlande bördighet har ett mångsidigt blandat växtbestånd en större konkurrenskraft mot ogräsen.

I Jussila såddes skiftet 21.5. Utsädesblandningen på största delen av skiftet var Akseli-havre 90 kg/ha, Einar-korn 90 kg/ha och Rokka-ärt 90 kg/ha. Ärterna såddes genom gödselbillarna och spannmålen i utsädesbillarna. Efter sådd var en längre tid torka vilket syntes i att en del av ärterna kom ojämnt upp. På en mindre del av skiftet var en spannmålsblandning utan ärt. Blandningen var Akseli-havre 110 kg/ha och Einar-korn 110 kg/ha. Över hela skiftet såddes vitklöver som bottengröda. Skiftet är mullrik sandblandad mulljord med klövervall som förfrukt. Ingen gödsling gjordes vid sådd.

Rokka-ärt nästan utblommad i slutet av juli på Jussilaskiftet. Ärten hade 6-7 baljor med 4-5 ärter/per balja. Spannmålen var i vipa och ax. En del ärtplantor hade fått bruna toppar. Orsaken var troligen vattenbrist och/eller näringsbrist. Det fanns lite frögräs då vitklöver har hållit emot och på en del områden växt igenom spannmålen.

Skiftet i Tölby såddes 25.5. med två olika blandningar. En blandning var Kleopatra-ärt 140 kg/ha och Jyvä-korn 68 kg/ha och ingen gödsling. Den andra blandningen var Kleopatra-ärt 122 kg/ha, Jyvä-korn 47 kg/ha och Suomi-havre 40 kg/ha. Den här delen av skiftet gödslades med nötkompost 20m³/ha. Förfrukten för båda blandningarna var foderkorn. Fotot är taget i mitten av augusti och beståndet var kraftigt, tätt och ca 1 m högt. Ärten var lika hög som spannmålen.

I mitten av juni var bestånden i Tölby i kraftig tillväxt och lite frögräs fanns. Allt utsäde såddes genom utsädesbillarna. Kleopatra-ärten har kraftiga klängen, vilket märktes bra senare under säsongen när hela beståndet var ihop bundet. Jyvä-kornet hade bra längd på axen och en hel del kärnor per ax.

I Pensala såddes skiftet 6 juni. Skörden skulle tas som helsädesensilage. Två olika blandningar prövades. De var spannmålsdominerade med en blandning med lika mycket av Olavi-korn, Fia-havre och Annina-vete och ca 10 % Rokka-ärt. Totalt såddes 200kg/ha. Den andra blandningen bestod av vete 128 kg/ha och havre 68 kg/ha. Förfrukten på skiftet var klövervall och gödslades med nötkompost innan sådd. Fotot är taget i slutet av juli och på bilden ser man lite av havren då den kom igång senare. Då skiftet skördades som helsädesensilage i senare delen av augusti fanns mer av havre.

I skrivandets stund är alla skiften skördade men skörde- och foderkvalitetsuppgifterna är inte klara. De kommer att publiceras på www.ekonu.fi senare i höst. På EkoNu:s hemsida finns många fler foton med förklarande texter från växtsäsongen från alla observationsodlingar som man kan ta del av.

Ulrika Wikman

Ekoväxtodlingsrådgivare
mobil 050-5852 305

Ett sätt att höja skörden är att odla blandgrödor. Att odla ärt tillsammans med flera spannmålsslag ökar odlingssäkerheten jämfört med renbestånd.

Arbetsinstruktioner effektiviserar dagligt arbete i ladugården

När ett arbete utförs av fler än en person, görs det också på flera olika sätt. Dokumenterade arbetsinstruktioner på platsen säkerställer att arbetet utförs på ett sätt som är passande för företaget. Viktiga arbetssteg bör definieras noggrant, för att undvika att feltolkningsrisken kvarstår. Människor uppfattar olika saker på olika sätt, därför är det viktigt med tydliga instruktioner.

Den danska rådgivningen (Videncentret för landbrug) har utvecklat illustrerade, korta och klara arbetsinstruktioner som hör till det dagliga arbetet på mjölkgårdar (SOP – Standard Operation Procedure). Fördelarna är tydliga när instruktionerna är bra, bland annat får nya arbetare en snabbare och tillförlitligare introduktion i arbetet på gården – vilket leder till färre sjuka och döda djur, bättre fertilitet och ett bättre ekonomiskt resultat för gården.

Om man är flera ägare på en gård eller det finns flera olika personer

som deltar i arbetet i ladugården så är det viktigt att man kommer överens om arbetsrutinerna. Detta för att få ladugårdsturerna att bli så effektiva som möjligt utan att slarva med något arbetsmoment och för att alla arbetsmoment skall bli gjorda och inget bortglömt. Det är till fördel om alla arbetare samlas och diskuterar om hur olika arbetsmoment skall göras på gården och därefter gör man upp enkla anvisningar för arbetet. Det rekommenderas att även fotografera de olika arbetsmomenten och sedan göra en sammanfattad instruktionsbok.

Instruktionsboken skall finnas tillgänglig i ladugården så att arbetstagaren lätt kan kolla upp arbetsrutinen i fråga ifall man känner sig osäker. Instruktionerna skall vara enkla och lätta att förstå även om arbetstagarna talar olika språk. Arbetsinstruktionerna kan göras för alla arbetsskeden i ladugården, men till att börja med kan de göras för de viktigaste arbetsskedena, som bland annat kalvning, mjölkning och utfodring.

Trots att man gjort bra instruktioner till pappers så skall man ändå förklara och visa när en ny arbetare kommer till gården eller när man ska ha semester och man får en av-

bytare. Då har arbetstagaren bästa möjliga förutsättningar att utföra sina arbetsuppgifter korrekt.

Instruktionerna för arbetsmomenten behöver förnyas när det sker stora förändringar i ladugården och arbetsuppgifterna ändras radikalt. Arbetsrutiner är viktiga oberoende om man har stor eller liten djurbesättning, både för personerna som arbetar på gården och för djuren. Såväl trivseln som välmående påverkar gårdens resultat.

Är ni intresserade av att göra upp arbetsinstruktioner på er egen gård kan ni kontakta mjölkgårdsrådgivarna på Lantbrukssällskapet så berättar vi mera. Gå gärna in och kolla följande videoklipp, var en dansk jordbrukare berättar om sina erfarenheter med SOP:

<http://video.dlbr.dk/video/3265906/sop-en-landmans-erfaringer>

Magnus Blässar

Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-432 3970

Tea Hagman

— Bra instruktioner vid kalvning underlättar för alla! —

SOP – arbetsinstruktioner (Standard Operating Procedure) är ett system som den danska rådgivningen Videncentret för landbrug har utvecklat och som innehåller illustrerade, korta och klara arbetsinstruktioner som hör till det dagliga arbetet på mjölkgårdar.

Arbetsanvisningarna innehåller 8 olika områden: kalvarnas skötsel, kalvning, sinläggning, nyrekrytering, utfodring, mjölkning, sjukdomsskydd och klövhälsa.

MARKKARTERINGAR

2013: -10 % på grundanalysen då du använder den nya elektroniska beställningsservicen!

Spårämnespaket (Cu, Mn, Zn) förmånligt nu!

Grobarhetsanalyser av spannmål behändigt!

Nyhet! Analys av DON mögeltoxin i spannmål!

Sakkunnig inhemsk service!

Hortilab AB OY

Se kompetensområde www.finas.fi

Oy Hortilab Ab, Vasavägen 41, 64200 NÄRPES ☎ 06-347 4250
• hortilab@hortilab.fi • www.hortilab.fi

Tipsrutan

Underhållstips för täckdiken

Var är utloppet?

Vet man inte var utloppet är gör man följande:

- Leta fram täckdikningskartan, ring dräneringsplaneraren om du tappat bort kartan.
- Vi har arkiverat alla dräneringskartor som planerats av Dräneringsföreningen och Pro Agria.

- Kolla var utloppet finns på kartan, i normala fall är skalan på täckdikningskartan 1:2000 vilket betyder att 1 mm motsvarar 2 m i terrängen, och mät ut var utloppet finns

- Använd pliktjärn för att söka fram utloppet

Viktigt är att varje vår kolla att utloppen är fria så att vattnet lätt kan strömma ur täckdikessystemen. Normalt är inte andra delar synliga av täckdikena än utlopp och brunnar. A och O för täckdikets funktion är att utloppet hålls öppet. I vissa fall är utloppet beläget på ett sådant ställe där det finns växter med djupa rötter varvid rötterna stockar stamdiket i den omedelbara närheten av utloppet. Speciellt videväxternas rötter söker sig lätt in i täckdiken. Kolla också alla brunnars funktion och om det samlats slam i brunnarna, töm dem.

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Närings-, trafik- och
miljöcentralen

Arbetssäkerhetsaspekter vid byggande

Olyckor och arbetssjukdomar är ungefär dubbelt så vanligt bland byggnadsarbetare som hos den genomsnittliga arbetstagaren. Några av de vanligaste orsakerna är fall till lägre nivå, olämpliga arbetsställningar eller tunga lyft eller bärande. Många olyckor inträffar också vid användning av olika maskiner. Arbetsmiljön behöver alltså förbättras. De pressade tidsramarna liksom att arbetsplatserna är tillfälliga har också stor betydelse.

Byggherren, dvs. lantbrukaren som blivande ägaren av byggnaden ansvarar för byggsplatsens säkerhet om arbetsskyddsansvaret inte överförs på andra personer. Jordbrukaren fungerar som arbetsgivare när han ger arbetsuppgifter med skattekort eller annars avlönar anställda och då kommer alla de arbetarskydds- och arbetshälsöföreltelser som åligger en arbetsgivare att gälla jordbrukaren.

Utmaningar inom arbetsskyddet vid lantbruksbyggande

- Jordbrukaren är sällan en professionell byggare

- Arbetarskyddsförpliktelserna är inte allmänt bekanta
- Byggnaden är ett riskfyllt arbete för den som är ovan
- Små uppdrag utförs ofta utan skriftligt avtal
- Entreprenörens anställda arbetar ofta utan arbetsledning på arbetsplatsen
- Byggherren (jordbrukaren) svarar för säkerheten på byggsplatsen, om ingen huvudentreprenör har utnämnts för projektet

Inledande möte

Redan vid det inledande mötet, gås igenom vilka arbetsskyddsåtgärder som berör byggsplatsen. Den person som ansvarar för säkerheten gör varje vecka en "byggsplats-rond", då fel och brister som äventyrar arbetsskyddet antecknas. Fel som observeras vid granskningen skall genast rättas till. Beställaren (jordbrukaren) ska göra ett avtal om säkerhetsarrangemangen så säkerställer man verksamheten och att informationen går fram samtidigt som man undviker oklarheter och konflikter.

Säkerhetsplan för byggandet

- Introduktion: alla arbetstagare bör få behövlig information och anvisningar om riskerna och olägenheterna på arbetsplatsen
- Arbetshandledning-visa hur arbetet skall utföras.
- Förstahjäl- finns hjälpkunniga och förstahjäl utrustning på arbetsplatsen
- Anvisningar för åtgärder vid olyckshändelse (ring 112)
- Skötsel av byggsplatsens elförsörjning och belysning
- Brandskydd, omfattande bl.a. praxis för heta arbeten, behövlig brandskydds utrustning, släckare
- Anvisningar för lyft och förflyttningar, för ställningsarbeten och för användning av lyftanordningar
- Anvisningar för bruk av maskiner och anläggningar
- Användningen av personlig skyddsutrustning
- Skyddsåtgärder mot fall. Genom dessa åtgärder förhindras också riskerna som fallande föremål orsakar

- Allmänna anvisningar för ordningen på byggsplatsen, för undanröjning och sortering av avfall

Fallolyckor

Fallolyckor på byggsplatsen är ofta förekommande eftersom arbetsförhållandena och arbetsuppgifterna ändras från dag till dag. Stegar som är längre än 6 meter är inte till-

— Skyddsreda vid takarbete. —

— Byggnadsställning vid tak- och takfotsarbete. —

lättna. Enligt föreskrifter får stegar användas bara tillfälligt vid lossning och lastning. Vid längre arbetskedan skall en ställning uppföras. Vid plåttaksarbeten skall antingen ett takkantskyddsreda eller ställning försedd med räcke användas. Runt hål och fördjupningar skall skydds-räcken användas. Områden där det finns risk för fallande föremål ska spärras av och markeras t.ex. med flagglina.

Ordning och reda har en positiv inverkan på arbetsplatssäkerheten. Verktyg och arbetsredskap går inte lika lätt sönder arbetarna snubblar och faller inte eller skadar fötterna då de rör sig på byggsplatsen. Brandsäkerheten förbättras också då byggmaterial och emballage, som är brandfarligt, inte finns utspritt överallt. Ur arbetshygieniskt perspektiv förbättrar snyggheten och ordningen på arbetsplatsen arbetarnas välmående och arbetsprestation!

Roger Österåker

Byggnadsingenjör
mobil 050-349 0482

Första Hjälpen-kunskap – Viktig för större säkerhet i vardagen!

Livräddande första hjälp

Livräddande första hjälp är omedelbara insatser i syfte att

- Rädda människoliv
- Hindra att den sjuke eller skadades tillstånd förvärras
- Tillkalla professionell hjälp

I en nödsituation handlar det om minuter. Den som råkat ut för en olycka eller en sjukdomsattack behöver alltså hjälp. Symtom på allvarliga skador är att personen blöder rikligt, inte reagerar på tilltal, inte andas och pulsen inte känns. Tecken på cirkulation är rörelser, ljud, sväljande och ögonrörelser.

Olyckor, tillbud och plötsliga sjukdomsfall kan inträffa när som helst hemma, på arbetsplatsen eller under fritiden. När olyckan är framme är det mycket viktigt att den som finns i närheten, en familjemedlem, en arbetskamrat, en vän eller någon annan, kan göra något för att rädda livet på den som råkat ut för en olycka eller sjukdomsattack. Det är därför av största vikt att så många som möjligt vet hur man ger första hjälpen och har mod att göra det!

Första Hjälpen - När olyckan är framme

Första hjälpen är den "insats" som görs direkt på olycksplatsen, ofta

utan tillgång till hjälpmedel. Varje hjälpende hand i kedjan är lika viktig och all hjälp är värdefull. Den som kommer först till en olycksplats försöker bedöma vad som hänt. När det finns flera hjälpare på plats tar den mest erfarna kommandot. Den som tar kommandot skall skaffa snabb överblick över situationen och dess alvar samt bedöma behovet av att kalla på hjälp och ge första hjälpen. Gör vad du kan för att trygga säkerheten – de nödställdas, din egen och eventuella andras.

Åtgärder på olycksplatsen

- Ta reda på vad som hänt. Är det en olycka eller en sjukdomsattack?

- Kalla vid behov på hjälp genom att ringa 112.
- Gör vad du kan för att förhindra eventuella ytterligare olyckor, rädda först personer med allvarligare skador och flytta skadade i säkerhet.
- Ge den nödvändiga första hjälpen.
- Skydda och lugna den skadade och håll personen under uppsikt tills hjälpen kommer.

I väntan på ambulans eller läkare skall den som ger första hjälpen ge akt på den nödställdes livsfunktioner och eventuella förändringar samt

vara beredd på att ge första hjälpen enligt de symptom och skador som personen uppvisar. Ge noga akt på förändringar i den nödställdes livsfunktioner och rapportera vidare till räddningsskyddspersonalen.

Viktigt är att man lyckas etablera ett bra förtroende med den nödställda. Upptred lugnt och vänligt, berätta vem du är och vad du håller på med och varför samt att hjälpen är på väg.

Gör nödanmälan

- Ring 112
- Meddela om det är en olycka eller ett sjukdomsfall
- Ange exakt adress och kommun
- Svara exakt på frågor som nödcentralen ställer
- Följ de anvisningar som ges
- Avsluta inte samtalet förrän du blir ombedd
- Låt inte telefonlinjen vara upptagen i onödan
- Ring på nytt om situationen ändras väsentligt

Kalla på fler hjälpare och fördela uppgifterna.

Livräddande första hjälpen - ABC

- 1 Upprätthåll ANDNINGEN
- 2 Stoppa BLÖDNINGEN
- 3 Förhindra CHOCK

Utrustning för första hjälpen

Det är inte alltid man har tillgång till förbandslådor och annan utrustning för livräddande första hjälp, men det är klart att rätt utrustning gör det effektivare och enklare. Förvara förbandsmaterial m.m. lätt tillgängligt på ett ställe som är lätt att komma ihåg. Gå igenom innehållet på förhand så att du kan använda det när olyckan är framme. Att ha en välutrustad förbandslåda är ett sätt att göra hemmet tryggare. Bra är också att ha en första hjälp väska i bilen.

Förslag på en bra utrustning:

- Sår puts
- Kompressor, stora och små
- Gasbindor
- Idealbinda, stödförband
- Tryckförband
- Plåster, stora och små
- Skyddshandskar
- Mitella
- Sax, säkerhetsnålar, tejp
- Ispåsar
- Kyypakkaus

Roger Österåker

Byggnadsingenjör
mobil 050-349 0482

Norra distriktet:

Anders Salo
Ledande rådgivare
mobil 050-412 7627

Jonas Löf
Sektoransvarig
husdjur
mobil 050-441 7052

Johanna Laakso
Moderskapsledig

Magnus Blässar
Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-432 3970

Jan-Olof Johnsson
Vall- och ekorådgivare
mobil 050-386 5921

Gunice Hellqvist
Mjölkgårdsrådgivare
mobil 040-504 0458
t.o.m 31.12.2013

Jessica Eklund
Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-595 4906

Ingeborg Nordberg
Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-527 4189

Jonas Löfqvist
Växtodlingsrådgivare
mobil 050-375 4328

Per-Erik Järn
Ekonomirådgivare
mobil 050-463 2535

Åsa Mattsson
Generations-
växlingsrådgivare
tel. 050-330 7508
telefon tid tis 12–16

Henrik Ingo
Direktör
mobil 050-69 222

**Ann-Louise
Söderlund**
Ekonom
mobil 050-330 2419

Carina Ahlnäs
Kanslist
010 839 2200

PRO
Agria

Österbottens Svenska Lantbrukssällskap r.f.

Kansli: Handelsplanaden 16 D, 65100 VASA
Tel. 010 839 2200, fax (06) 319 0201
e-post: fornamn.efternamn@proagria.fi
www.osl.fi

Bennäs kontor: Mjölvägen 2,
68910 BENNÄS
Fax: (06) 785 0228

Närpes kontor: Vasavägen 41,
64200 NÄRPES
Fax: (06) 225 3511

Observera att kontoren inte är bemannade hela tiden!

Våra tjänster — Kontakta oss!

Växtodlingsrådgivning;

Odlingsplanering/gödslings-
råd/näringsämnesbalanser:

- trädgård:
- ekologisk odling:
Potatis:
Grovfoder:
Kummin:
Spruttester:
Dräneringsplaner:
Avloppsplanering:
Stödansökningar:

Rickard Rex, Jan-Erik Back, Stefan Nordman (K:stad), Anders Salo,
Magnus Långskog, Jonas Löfqvist, Ulrika Wikman,
Jenny Granfors
Ulrika Wikman, Jan-Olof Johnsson
Stefan Nordman, Jan-Erik Back
Jan-Olof Johnsson, Anders Salo
Magnus Långskog
Carina Ahlnäs
Rainer Rosendahl, Mikael Blomqvist
Rainer Rosendahl
Richard Rex, Magnus Långskog, Anders Salo,
Stefan Nordman, Jonas Löfqvist, Jessica Eklund
Rickard Rex, Magnus Långskog, Anders Salo
Jan-Olof Johnsson, Stefan Nordman, Jan-Erik Back, Jonas Löfqvist
Jan-Erik Back

Produktionskostnadskalkyler:

Utbildning:
Gårdsrådgivning
(enligt EU-system):

Richard Rex, Jan-Erik Back, Anders Salo, Stefan Nordman,
Ulrika Wikman, Magnus Långskog
Rainer Rosendahl, Stefan Nordman, Ulrika Wikman
Växtodlingsrådgivare

Specialmiljöstödsplaner:
Framtidssamtal:

Husdjursrådgivning;

Produktionskontroll för mjölk:
Utfodringsplaner:
Resultatanalys, mjölk:
Hälsöversiktsplanering:
Stallmiljöanalyser:
Mjölkmätartest:
Gårdsrådgivning
(enligt EU-system):
Färrådgivning:
Framtidssamtal:
Fertilitetsrådgivning kor:

Mjölkgårdsrådgivare
Mjölkgårdsrådgivare
Jonas Löf, Per-Erik Järn, Monica Nygård, Gunice Hellqvist
Mjölkgårdsrådgivarna
Ingeborg Nordberg
Gunice Hellqvist, Ingeborg Nordberg

Magnus Blässar, Monica Nygård, Anders Salo, Jan-Olof Johnsson,
Elina Vainio
Mjölkgårdsrådgivare
Jessica Eklund

Företagsledning;

Lantbrukarnas
företagshälsöversikter:
Affärsplaner:
Lönsamhetsbokföring:
Resultatanalys:
Värderingar:
Gårdssekreterartjänster:
Energiplaner:
Projektledning:
Skattebokföring:
Generationsväxlingar:
Framtidssamtal:
Bolagsbildningar:
Byggherreuppdrag:

Nina Ohlis
Tor-Erik Asplund, Per-Erik Järn, Nina Ohlis
Nina Ohlis, Monica Nygård, Per-Erik Järn, Carina Ahlnäs
Tor-Erik Asplund, Per-Erik Järn, Nina Ohlis
Tor-Erik Asplund
Anders Salo
Jonas Löfqvist, Fredrik Ek
Henrik Ingo, Ulrika Wikman, Jan-Erik Back
Per-Erik Järn
Åsa Mattsson
Per-Erik Järn, Tor-Erik Asplund, Nina Ohlis
Nina Ohlis
Roger Österåker

Vi kan skräddarsy tjänstepaket just för dig. Kontakta Anders Salo (Nykarleby–Karleby)
eller Henrik Ingo (Vörå–Kristinestad) ifall du vill diskutera skräddarsydda paket.

Södra distriktet:

Tor-Erik Asplund
Ekonomirådgivare
mobil 050-386 5922

Rickard Rex
Växtodlingsrådgivare
mobil 040-515 0285

Jenny Granfors
Trädgårdsrådgivare
mobil 050-520 2581

Jan-Erik Back
Sektoransvarig
växtodling
mobil 050-441 7511

Stefan Nordman
Potatisrådgivare
Kristinestad
mobil 0400-266 682

Monica Nygård
Mjölkgårdsrådgivare
mobil 050-566 3191

Ulrika Wikman
Ekoväxtodlingsrådgivare
mobil 050-585 2305

Nina Ohlis
Sektoransvarig
företagsledning
mobil 050-544 5794

Magnus Långskog
Växtodlingsrådgivare
mobil 050-551 1693

Rainer Rosendahl
Dräneringstekniker
mobil 0400-561 550

Mikael Blomqvist
Dräneringsplanerare
mobil 050-379 5905

Roger Österåker
Byggnadsingenjör
mobil 050-349 0482

Fredrik Ek
Bioenergirådgivare SLF
mobil 043-8248702
fredrik.ek@slf.fi

Elina Vainio
Färrådgivare
mobil 040-199 0143